

MANUÁL PROVÁZENÍ PĚSTOUNSKOU PÉČÍ

**Děti patří domů, z. s.
aktualizace 1. 5. 2020**

OBSAH

Provázení pěstounskou péčí	5
Zákonný nárok a povinnosti pěstounů	5
Principy práce KP	6
Poskytování SPOD	7
Uzavření Dohody (standard 10 a)	7
Postup uzavírání Dohody	7
Postup KP při seznámení pěstounů s Dohodou	8
Změna Dohody (standard 10 a)	8
Ukončení Dohody (standard 10 a)	9
Hodnocení naplňování cílů Dohody (standard 10 b)	9
Nástroje k hodnocení naplňování cílů	10
Termíny a zodpovědnost za hodnocení naplňování cílů Dohody:	10
Plánování průběhu pobytu dítěte v PP aneb Cílování práce s rodinou (standard 10 c)	11
Vzdělávací plán pěstounů (standard 10 d)	12
Předávání informací (standard 11 a, b, c)	13
Předávání informací o průběhu SPOD dítěti, pěstounům, dalším institucím či odborníkům	13
Sdílení informací mezi pracovníky	13
Předávání informací a celého provázení rodiny mezi KP	13
Přístup k informacím o provázené rodině	14
Změna KP	14
Provázení před uzavřením Dohody	14
Spisová dokumentace (standard 13 a)	16
Složka pěstounů	16
Založení, uzavření, zapůjčení a nahlédnutí do spisu, pořizování kopií	16
Spolupráce s institucemi a organizacemi	18
Setkání KP, intervize, supervize	19
Psychologické a psychoterapeutické služby	20
Kontakt KP s pěstouny	21
Vytvoření důvěry	21
Plánování návštěvy	22
Obsah běžné návštěvy	22
Plánování respitu	23
Zajištění péče v zákonem stanovených případech (výpomoc)	24
Státní příspěvek a proplácení akcí a služeb DPD	24
<i>Děti patří domů, z. s.</i>	2

Proplácení akcí a služeb jiných organizací	25
Dohled nad výkonem PP	25
Práce KP s dítětem	27
První setkání s dítětem	28
Techniky práce s dítětem	28
Kniha: Třináctá komnata dětské duše	28
Ekomapa	29
Prstoví maňásci	29
Cesta života, osa života	29
Kouzelná krabice Sheffkids	30
Jednostránkový profil dítěte	30
Kniha života	31
Podpora identity, kontakt s biologickou rodinou	32
Podpora identity dítěte	32
Kontakt s biologickou rodinou	33
Příprava na přemístění dítěte	34
Příprava malého dítěte na přemístění	35
Zásady přemísťování dítěte:	35
Fáze přemísťování:	35
Tipy a triky pro děti v předřečovém období:	36
Na co se ještě ptát bývalých pečovatелů:	38
Způsoby poskytnutí informací dětem, které začaly mluvit, předškolákům	38
Maňáskové divadlo – prstoví maňásci	38
Přemísťovací kalendář pro malé děti	39
Pohádka	39
Přemístění starších dětí	40
Zásady pro zmírnění zátěže z přesunu dítěte/dospívajícího, jsou:	40
Doporučený postup přemístění:	41
Případová konference nebo jiné společné jednání	42
Přemísťovací kalendář pro starší děti (od 7 let)	42
Příběhy o jiných dětech	42
Terapeutická péče	43
Webové stránky / fotky / alba / obrázky / mapy	43
Velmi krátké přemístění dítěte – 1 den	43
Příprava rodiny na přijetí dítěte	45
Příprava pěstounů	45
Příprava dětí	45
Příprava příbuzných	46
Rodinní přátelé	47
Zahájení školní docházky dítěte	48
<i>Děti patří domů, z. s.</i>	3

Útěk dítěte z domova	49
Zletilost dítěte a ukončení PP	50

1. Provázení pěstounskou péčí

Provázení pěstounskou péčí (dále jen PP) je dlouhodobý proces, kdy dochází k **pravidelnému a opakovanému kontaktu klíčového pracovníka (dále jen KP) s pěstounskou rodinou nebo se zájemci o PP**. Takový kontakt má charakter konzultací, poradenství, sdílení, podpory, náhledu, příp. vedení pěstounů, dohledu nad PP, zprostředkování dalších služeb, individuální práce a komunikace s dítětem v PP a zajišťování jeho potřeb a práv.

Provázení Děti patří domů, z. s. (dále jen DPD) realizuje na základě pověření k sociálně-právní ochraně dětí (dále jen SPOD) vydaného Pardubickým krajem. Přesné vymezení, ve kterých krajích s pověřením k SPOD naše organizace v danou dobu Dohody o výkonu pěstounské péče (dále jen Dohoda) uzavírá, je plánováno na každý aktuální rok a je uvedeno v Manuálu k dobré práci a na webových stránkách DPD.

Provázení směřuje k 3 hlavním cílům:

1. napomáhat vytvoření bezpečného a stabilního prostředí pro dítě v rodině,
2. sledovat a napomáhat zajištění potřeb a práv dítěte, nejlepšího zájmu dítěte,
3. podporovat pěstouny tak, aby ve všech případech dokázali zabezpečit v maximální možné míře nejvyšší zájem dítěte.

Provázení poskytujeme:

- Pěstounům, kteří již mají děti v PP a uzavřeli s námi Dohodu o výkonu PP (dále jen Dohodu).
- Lidem, jež mají dítě svěřeno do PP nebo do předpěstounské péče a mají zájem uzavřít s námi Dohodu.
- Zájemcům o náhradní rodinnou péči, kteří směřují k PP.
- Žadatelům procházejícím schvalovacím procesem k PP, schváleným žadatelům čekajícím na dítě, případně žadatelům procházejícím procesem svěřování dítěte do rodiny.
- Dětem a svěřeným dětem výše jmenovaných osob.

Nové klienty je možné přijmout jen po schválení koordinátorem provázení ve spolupráci s odborným garantem (dále jen OG), kteří zvažují kapacitu organizace a přidělují klienty jednotlivým KP. KP je rodině přidělen podle volné kapacity a podle regionu, v němž působí. Pokud je to možné, přihlížíme k přání klienta.

Zákonný nárok a povinnosti pěstounů

Každý pěstoun má povinnost uzavřít Dohodu. Výběr organizace/instituce, u níž Dohodu uzavře, je v kompetenci pěstouna. Po uzavření Dohody má pěstoun nárok na zabezpečení konkrétních služeb a zároveň povinnost dodržovat některá ustanovení. To je vymezeno novelou Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále Zákon o SPOD) a upřesněno Dohodou, jejíž přílohou je Manuál pro pěstouny neboli Vnitřní směrnice č. 01/2020 o právech a povinnostech pěstounů provázejících Děti patří domů, z. s. (dále jen Vnitřní směrnice č. 01/2020). Tato směrnice je přílohou č. 2.

Zákonný nárok pěstounů obsahuje:

- Právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě v rozsahu 14. kalendářních dnů, jestliže toto dítě dosáhlo alespoň 2 let věku. Mluvíme tak o odpočinku pěstounů nebo respitu či odlehčovací péči, přičemž zajištění se nerovná zaplacení.
- Právo na poskytnutí pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě neboli výpomoc s péčí o dítě ve specifických případech (při narození dítěte, při úmrtí osoby blízké, při pracovní

neschopnosti jednoho nebo obou pěstounů, při ošetřování osoby blízké, při vyřizování záležitostí, u nichž nelze u pěstounů žádat opomenutí - např. povinné vzdělávání, účast u soudu, lékařský zákrok apod.).

- Právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci, pokud je potřeba, a to alespoň jednou za 6 měsíců.
- Právo na zprostředkování a bezplatné zajištění vzdělávání (do určitého rozsahu sem spadá také supervize) v rozsahu 24 hodin za 12 kalendářních měsíců.
- Právo na pomoc při zajišťování kontaktu s osobami blízkými.

Pěstouni mají 3 základní povinnosti:

- Povinnost umožnit KP sledovat naplnění jednotlivých ujednání v Dohodě a spolupracovat s ním. Přičemž doprovázející organizace má povinnost být min. jednou za 2 měsíce v osobním kontaktu s pěstouny a svěřeným dítětem
- Povinnost absolvovat 24 hodin vzdělávání v oblasti výchovy a péče o dítě za období 12 měsíců po sebou jdoucích.
- Povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v PP. Pokud to z nejrůznějších důvodů není možné, pak vytvářet pozitivní identitu dítěte ve vztahu k jeho biologické rodině.

Principy práce KP¹

- **Nejlepší zájem dítěte** je naším předním hlediskem pro rozhodování ve všech našich činnostech.
- **Přístupujeme s respektem** ke každému dítěti, pěstounovi a ostatním klientům, kolegům a partnerům jako k jedinečné a zodpovědné lidské bytosti, která nejlépe zná sama sebe a ví, co je pro ni nejlepší.
- **Chováme se přátelsky a osobně** k dětem, pěstounům, jakož i kolegům a partnerům. Pokud kdokoli z nich potřebuje pomoci, jsme empatičtí, citliví a osobně angažovaní. Naším hlavním pracovním prostředkem je aktivní naslouchání a vytvořený vztah na základě důvěry.
- **Jsme odborníci** a tudíž využíváme moderních metod a technik práce, možností supervize a konzultací s jinými odborníky. Kvalita a komplexnost služeb je pro nás více než kvantita a jednorázovost.
- **Podporujeme rozvoj a pozitivní změnu** u dětí, pěstounů i kolegů a vytváříme podmínky pro jejich osobnostní i odborný růst. Věříme, že změny patří k životu a život patří k naší organizaci.
- **Jsme transparentní** v našich pracovních postupech a metodách práce, v naší finanční situaci i transakcích. Úspěchy i chyby zveřejňujeme, naše chování k člověku je upřímné. Dokážeme říci i nepříjemné věci, pokud jsou důležité. Pěstouni mají přístup ke svým složkám a jsou informováni o všech zprávách pro jiné instituce. Jsou seznámeni s aktuálními podmínkami čerpání Státního příspěvku.
- **Slušnost, zodpovědnost a sebereflexe** jsou pro nás důležitější než odborná dokonalost. Dodržujeme etický kodex (příloha č. 1), mlčenlivost, využíváme dovednost zpětné vazby. Z našich morálních hodnot vytváříme naši firemní kulturu.
- **Zdravý rozum** používáme vždy, když si nevíme rady, chybí pravidla nebo si nejsme odborně či lidsky jistí. Zdravý selský rozum a intuice je to často víc než tisíc příruček.

¹ Jakoukoliv úpravu textu změnit také v Manuálu dobré práce DPD, Manuálu respitního týmu a Manuálu vzdělávací akce

2. Poskytování SPOD

Uzavření Dohody (standard 10 a)

DPD uzavírá Dohodu s pěstounem na základě § 47b, odst. (4) Zákona o SPOD. KP, který pěstouny bude provázet, připravuje kompletně Dohodu včetně jejích příloh - Podání a vyřízení připomínek a stížností a Vnitřní směrnice č. 01/2020, jejíž součástí je aktuální Nabídka akcí a aktuální Ceník. Dohodu za DPD podepisuje pracovník, který má k tomuto uděleno písemné pověření Správní rady anebo statutárního zástupce s pověřením SPOD (nejčastěji bývá OG, výkonný ředitel, koordinátor provázení). Tito také podepisují případný dodatek, který ujednání v Dohodě upravuje. KP odevzdává a zakládá originály Dohody, zapracovává změny formou dodatku k Dohodě a vytváří kopie. Výkonný ředitel (dále jen VŘ) využívá kopii Dohody k účelu vyřízení Státního příspěvku na výkon pěstounské péče (dále jen Státní příspěvek) u Úřadu práce.

Postup uzavírání Dohody

- Osoba, jež vedla první kontakt se zájemcem, předává informaci a kontakt zájemce OG/koordinátorovi provázení. Ti pak spolu rozhodují, zda má DPD kapacitu podepsat Dohodu. Pokud kapacitu nemá, zájemce je odmítnut. V případě, že žije v regionu, kde by se kapacita mohla uvolnit, je mu nabídnuta možnost „čekat v pořadníku na volnou kapacitu.“ Všichni zájemci jsou evidováni elektronicky v tabulce „rok_Dohody/list ZÁJEMCI.“ Zde je také evidováno, jak a kdy byla žádost vyřízena.
- OG/koordinátor provázení přiděluje KP s volnou kapacitou zájemce o provázení a pověřuje jej kompletní přípravou Dohody, zajištěním vyjádření orgánu-sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a zajištěním patřičných podpisů.
- KP informuje zájemce o provázení o jeho právech a povinnostech vyplývajících ze Zákona o SPOD a Dohody, a také o limitech čerpání Státního příspěvku na výkon PP (dále jen Státní příspěvek), což je detailně popsáno v příloze Dohody - Vnitřní směrnici č. 01/2020.
- Po seznámení zájemce o provázení s ustanoveními Dohody a vnitřními pravidly, si KP vyžádá od pěstouna rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče nebo rozhodnutí úřadu o zavedení mezi osoby v evidenci, dále datum narození obou pěstounů, jejich trvalé bydliště a kontakty.
- KP vypracuje návrh Dohody, který vychází ze vzorů (příloha 7a, 7b, 7c). Pokud je to možné, zašle pěstounovi e-mailem návrh s předstihem. Posléze se s pěstounem osobně setká a Dohodu včetně jejích příloh podrobně proberou (případně proberou po telefonu) a upraví dle potřeb všech stran. Upravený návrh má pěstoun k dispozici i na klidnější přečtení doma (např. pěstounka babička v tištěné formě).
- Upravený návrh KP zasílá datovou schránkou místně příslušnému OSPOD pěstounů s žádostí o udělení souhlasu k uzavření Dohody. V případě, kdy OSPOD žádá změny v Dohodě, jsou tyto změny zapracovány (se souhlasem OG/koordinátora provázení), o změnách je informován pěstoun.
- Jakmile datovou schránkou či písemně dorazí vyjádření OSPOD obsahující souhlas s uzavřením Dohody, KP zajistí vyhotovení 2 nebo 3 originálů Dohody (podle toho, zda OSPOD vyžaduje originál), a následně podpis pěstouna a podpis pracovníka DPD k tomu pověřenému. OG/koordinátor provázení před podpisem Dohodu naposledy kontroluje.
- KP jeden originál Dohody předává pěstounovi. Druhý originál skenuje do elektronického systému Ofico a následně ho zakládá do zelené papírové složky pěstouna uložené v kanceláři DPD (Svitavy nebo Teplice). Případný třetí originál nebo kopii zasílá/předává OSPOD, který vydal souhlasné vyjádření s uzavřením Dohody. Další kopii předává VŘ za účelem vyřízení Státního příspěvku.

Součástí uzavřené Dohody jsou přílohy:

- Podání a vyřízení připomínek a stížností,
- souhlasné vyjádření OSPOD s uzavřením Dohody,
- Vnitřní směrnice č. 01/2020 a v ní obsažená aktuální Nabídka akcí a aktuální Ceník,
- případně dodatky k Dohodě a k nim stanovené souhlasy OSPOD.

Individuální plán ochrany dítěte (dále jen IPOD) není součástí Dohody záměrně, aby nebylo nutné při každé jeho aktualizaci vytvářet dodatek Dohody.

Vnitřní směrnici č. 01/2020, jejíž součástí je aktuální Nabídka akcí a aktuální Ceník, obdrží stávající klienty vždy se začátkem kalendářního roku, tedy v lednu.

Postup KP při seznámení pěstounů s Dohodou

Cílem prvního setkání je vytvoření příjemného pocitu pěstounů z naší spolupráce a dobré porozumění jejich práv a povinností, jednotlivých ustanovení v Dohodě a obsahu Vnitřní směrnice č. 01/2020. V ideálním případě na takové setkání máme k dispozici celé dopoledne/odpoledne - asi 3 hodiny, nejméně však alespoň 1,5 až 2h. Setkání by se měl účastnit KP, alespoň jeden z pěstounů, ideálně pak oba, mohou i nemusí být přítomny děti. Před setkáním je vhodné zaslat vzor Dohody pěstounovi elektronicky dopředu, aby si ji mohl v klidu prostudovat. Zároveň je informován, že k uzavření Dohody je potřeba rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče nebo rozhodnutí úřadu o zařazení do evidence osob vhodných k PP na přechodnou dobu, která nabyla právní moci.

Níže jsou popsány body, které by měl KP při prvním setkání s pěstounem zvládnout, jelikož mu poskytují dostatek informací pro pocit orientovanosti a bezpečí. Je však nutné k pěstounovi přistupovat přirozeně, a tak nemusí být vůbec špatně, když nezvládneme vše, na úkor našeho např. vlastního intuitivního a přirozeného přístupu, hry s dětmi, reakce na danou situaci apod. Přesto je potřeba si stále uvědomovat, že je vhodné a žádoucí během prvních dvou schůzek zvládnout:

1. **Představení se:** KP by měl pěstounské rodině představit organizaci DPD, sdělit svou odbornou erudici, zaměstnání a pozici v DPD, své kompetence.
2. **Nastavit oslovování** dětem i dospělým: vykat/tykat – oslovovat se křestním jménem.
3. **Nastavit průběh setkání:** dohodnout se, kolik máme společně času, co je potřeba zvládnout, zjistit, s čím pěstoun přichází, co chce probrat pěstouni, zjistit, jaké nastavení mají děti.
4. **Projít a doplnit Dohodu:** detailně probrat práva a povinnosti pěstounů vycházející ze Zákona o SPOD a uzavírané Dohody, vysvětlit limity čerpání ze Státního příspěvku na poskytované služby v souladu s Vnitřní směrnici č. 01/2020, představit Nabídku akcí a Ceník, které jsou součástí směrnice, vysvětlit, jak může pěstoun podat připomínku nebo stížnost, a jak bude vyřízena, zdůraznit význam práce s dětmi o samotě, doplnit veškeré další informace o fungování organizace v praxi.
5. **Vysvětlit úlohu OSPOD:** Dohoda je návrhem, který bude zaslán OSPOD, po souhlasném vyjádření OSPOD je nutné Dohodu podepsat a od dané chvíle je platná. Dále vysvětlit spolupráci KP s OSPOD (zprávy pro OSPOD, postup při neplnění ujednání v Dohodě apod.).
6. **Zjistit situaci a potřeby pěstounské rodiny:** počet dětí, zda jsou ve společné PP, s čím se v současnosti potýkají, co aktuálně nejvíce potřebují.
7. **Představení KP a své činnosti dětem, představení jejich práv, způsobu, jak se na KP obrátit, jak si stěžovat** (vysvětleno v Kartě pro dítě - viz kapitola Práce KP s dítětem) - vhodné realizovat až při další schůzce, aby bylo opravdu dostatek času, tudíž na první schůzce se jen zmínit.
8. **Sdělit, jak bude vypadat provázení v případě uzavření Dohody** - frekvence, místo a časové rozpětí jednotlivých setkání s pěstouny a dítětem, pracovní doba KP, informační kanály DPD.

Změna Dohody (standard 10 a)

Změna Dohody je možná formou vypracování dodatku k Dohodě. Nejčastěji se Dohoda bude měnit v případech přijetí nového dítěte do péče, v případě zařazení pěstounů do evidence osob vhodných k PP na přechodnou dobu, při předčasném ukončení PP u jednoho z dětí apod. Při zletilosti dítěte v PP

při současné péči o další děti v PP Dohodu není nutné měnit - je logické, že se péče již na dospělého vztahuje jen v míře jako na jiné členy domácnosti.

Přípravu dodatku (v součinnosti s pěstouny) a zajištění souhlasu místně příslušného OSPOD má ve své kompetenci KP. Dodatek poté dává ve dvou (příp. třech - podle preference OSPOD) vyhotoveních k podpisu k tomu pověřenou osobou DPD pěstounům. Jeden originál má k dispozici pěstoun, druhý originál i se souhlasem OSPOD je naskenován do elektronického systému Ofico a založen v zelené složce rodiny. Kopie, nebo originál dodatku, je zaslána místně příslušnému OSPOD.

Souhlas OSPOD s dodatkem je žádán v případě, kdy se jedná o podstatnou změnu v Dohodě. Podstatnou změnou se obecně myslí případy, kdy dochází ke zrušení původního nebo sjednání nového závazku či práva, nebo když dochází ke změně rozsahu plnění závazku či práva strany, která uzavřela Dohodu.

Ukončení Dohody (standard 10 a)

Pěstoun může vypovědět Dohodu bez udání důvodu, a to písemně na adresu DPD. Výpovědní lhůta 30 dnů běží ode dne doručení výpovědi a slouží k vypořádání vzájemných závazků (např. zpráva pro OSPOD, uzavření spisu, proplacení žádostí o příspěvky na služby apod.). Pěstoun je po té do 30 dnů povinen uzavřít Dohodu novou.

DPD může vypovědět Dohodu:

- Pro opakované maření sledování naplňování Dohody - pokud se nepodaří uskutečnit společnou schůzku do 4 měsíců od uzavření Dohody nebo od posledního setkání, je pěstounovi minimálně 2 týdny před návštěvou zaslána písemná výzva s termínem schůzky a je upozorněn OSPOD. Pokud se tuto návštěvu nepodaří realizovat, je pěstounovi zaslána další výzva s termínem schůzky a upozorněn OSPOD. Pokud návštěva opět neproběhne, lze po 6. měsících, během kterých se schůzku nepodařilo uskutečnit, vypovědět Dohodu.
- Pro závažné nebo opakované porušování povinností vyplývajících z Dohody včetně jejích příloh - DPD je povinna pěstouna písemně upozornit, dojde-li k jednání, jehož opakování by mohlo dát důvod k výpovědi Dohody. Pěstoun má poté 30 dní na sjednání nápravy, pokud nebude vzájemná dohoda jiná.
- Pro nemožnost nadále poskytovat Dohodou vymezené služby z důvodu nedostatečné personální kapacity - v takovém případě je pěstoun upozorněn alespoň 1 měsíc před ukončením Dohody.
- Z rozhodnutí správního nebo soudního řízení.

Ukončení Dohody s pěstounem DPD je nutné písemně ohlásit místně příslušnému OSPOD (poslední zpráva o provázení rodiny) a Úřadu práce. Výpovědní lhůta skončí nejpozději uplynutím 30 dnů ode dne, kdy byla výpověď doručena pěstounovi. Následně je pěstoun povinen uzavřít novou Dohodu, na což má dalších 30 dní. Posléze KP uzavře spis a převede jej do archivu.

Dohoda je automaticky ukončena:

- zletilostí dítěte,
- pozbytím statusu pěstouna nebo dítěte v PP jiným způsobem (např. úmrtí).

Hodnocení naplňování cílů Dohody (standard 10 b)

Z výše uvedených důvodů není Dohoda příliš individualizovaná, a tudíž není „šitá na míru“ konkrétní pěstounské rodině. (Dohoda by se složitým způsobem musela často měnit.) Proto se hodnocení naplňování cílů Dohody soustředí především na základní kritéria provázení a základní povinnosti a práva pěstouna a dítěte v PP, tedy:

- osobní setkání s pěstounskou rodinou min. 1x za 2 měsíce,

- 1x za 6 měsíců zaslání zprávy o provázení OSPOD,
- podpora kontaktu s biologickou rodinou,
- vzdělávací plán pěstounů,
- využití nároku na respit (formou akce pro děti nebo hlídáním),
- zajištění výpomoci (hlídáním) v případech nutných (vytyčených Dohodou a Zákonem o SPOD),
- zajištění odborné pomoci a služeb v případě potřeby min. 1x za půl roku.

Nástroje k hodnocení naplňování cílů

1. Tabulka Dohod

Jedná se o elektronickou tabulku s názvem "rok_Dohody", která je na cloudovém úložišti. Tabulka je spravována koordinátorem provázení/OG a sdílána dále se všemi KP, OG a VŘ. Tabulka je vytvořená zvláště pro každý rok a na jaře následujícího roku koordinátorem provázení/OG uzavřena a archivována. V této elektronické tabulce jsou 3 listy: DOHODY, ARCHIV, ZÁJEMCI.

- **List "DOHODY"** obsahuje přehled všech pěstounů, které měli aktivní provázení v daném roce, jejich e-mail, datum sepsání Dohody, datum udělení souhlasu OSPOD a datum počátku vzdělávacího roku a přiděleného KP. Do tohoto listu průběžně eviduje všechny termíny absolvovaných osobních schůzek s pěstouny a dítětem a dále data zaslání půlročních zpráv příslušnému OSPOD a termíny asistovaných kontaktů. List obsahuje i pěstouny, kteří v průběhu daného roku ukončili spolupráci s DPD, aby bylo zřetelné, kolik pěstounských rodin jsme v daném roce provázeli. Tato rodina je od aktivních odlišena jinou barvou.
- **List "ARCHIV"** obsahuje přehled všech pěstounů, kteří s námi měli v minulosti uzavřenou Dohodu, a kterou postupem času ukončili. List navíc obsahuje datum a důvod ukončení Dohody.
- **List "ZÁJEMCI"** obsahuje přehled všech pěstounů, kteří projeví zájem o provázení DPD. Je zde jméno pěstounů, kontakt, datum projevení zájmu, datum vyřízení žádosti a zdůvodnění v případě odmítnutí klienta. Jsou zde tak evidováni zájemci, kteří čekají na uvolnění kapacity a zájemci, se kterými dlouhodobě pracujeme a čekají na svěřeni dítěte do PP nebo zařazení mezi osoby v evidenci.

2. Elektronická evidence v systému Ofico

Obsahuje Vzdělávací plán a Plnění Dohody (čerpání respitu, výpomoci a odborných služeb, realizace kontaktů s biologickou rodinou - viz níže.) a zároveň Cílování práce s rodinou na dané období.

3. Dotazník zpětné vazby pěstounů k službám a akcím DPD

Dotazník zpětné vazby je zasílán pěstounům anonymně pomocí on-line dotazníku 1x ročně. Dotazník je zaměřen na spokojenost s kvalitou jednotlivých služeb a kvalitou provázení. Výstupy jsou graficky zpracovány a předány všem zaměstnancům na nejbližší provozní poradě, součástí zpětné vazby je i návrh témat na vzdělávání, případně na zlepšení nabídky či kvality služeb.

Termíny a zodpovědnost za hodnocení naplňování cílů Dohody:

KP hodnotí naplňování cílů Dohody průběžně prostřednictvím návštěv v pěstounské rodině, prostřednictvím systematické práce se Vzdělávacím plánem, záznamy ohledně Plnění Dohody (čerpání respitu, výpomoci či odborné pomoci, realizace kontaktů s biologickou rodinou) a tabulkou Dohod. Minimálně 3 x ročně se pak zaměřuje na zhodnocení naplnění cílů Dohody. Jedná se o období:

- **1 x za uplynulé 12. měsíční období nebo i v jeho průběhu**, a to podle potřeb KP a pěstouna, KP společně s pěstounem hodnotí uplynulé období a plánují společné cíle do období dalšího. **Provádí tzv. "Cílování práce s rodinou"** - viz níže,
- **1 x na nadcházející 12. měsíční období KP s pěstounem plánují**, jakým způsobem pěstoun naplní 24 hodin vzdělávání (**Vzdělávací plán**),
- **1 x za uplynulé 6. měsíční období (tedy 2 x za kalendářní rok) - KP vypracovává zprávu pro OSPOD**, která obsahuje počet schůzek se členy pěstounské rodiny, popis aktuální situace a

průběhu provázení, plnění vzdělávání pěstounů, odlehčovací služby, kontakt dítěte s biologickou rodinou, plán pro příští období, vyjádření k IPOD a plán pro příští období.

Koordinátor provázení/OG hodnotí naplňování cílů Dohody pěstouna průběžně prostřednictvím:

- **porad KP** alespoň 1 x za měsíc (konzultace, metodické vedení, zodpovídání dotazů, hlídání žádostí o IPOD apod.),
- **kontroly tabulky Dohod aktuálního roku 2x ročně (srpen/září a leden/únor)** - kontrola počtu osobních schůzek se členy pěstounské rodiny, počtu odeslaných zpráv pro OSPOD.
- **kontroly spisové dokumentace v elektronickém Oficu 1x ročně** - podrobná kontrola spisové dokumentace všech KP a porovnání s tabulkou Dohod.

Plánování průběhu pobytu dítěte v PP aneb Cílování práce s rodinou (standard 10 c)

Plánování průběhu pobytu dítěte v PP je součástí práce KP a v DPD je realizováno prostřednictvím stanovování cílů společné práce KP a pěstounské rodiny (pěstounů a dítěte) na další období. V názvosloví DPD tento proces nazýváme "Cílování práce s rodinou."

Cílování práce s rodinou:

- Probíhá vždy na jedné z prvních schůzek s pěstounskou rodinou a je navázáno na počátek spolupráce, tedy na uzavření Dohody. Obdobím, na které se cíle stanovují může být max. 12. měsíční nebo kratší. Podílí se na něm KP, pěstouni a ideálně také děti, jež dosáhly školního věku.
- Navazuje na IPOD (pokud je vypracovaný) a vyhodnocení situace dítěte OSPODem (pokud je poskytnut k nahlédnutí). Pokud IPOD KP nemá k dispozici, je to další z důvodů se o něj u OSPOD připomenout, případně nabídnout pomocnou ruku s vypracováním (nikoli vypracovat za OSPOD). Je možné, aby zpracování IPOD a Cílování práce s rodinou byl totožný proces. Ale pokud IPOD chybí, Cílování chybět nesmí.
- Primárně vychází ze základního cíle stejného u všech pěstounských rodin: zdravý tělesný i duševní vývoj dětí, podpora sebevědomí dítěte, jeho vlastního zvládnutí běžných situací, zajištění jeho práv. Podpora pěstounů v jejich výchovné a pečující roli.
- Vychází ze zhodnocení splnění cílů předchozího období, ze zhodnocení aktuálních potřeb pěstounů a jednotlivých dětí a z hodnocení vzájemné spolupráce s KP.
- Cíle společné práce na dané období by měly být co nejvíce konkrétní, popisující, čeho chce KP dosáhnout. Cíle jsou zapsány v elektronickém Oficu a opatřeny názvem Cílování práce s rodinou a je uvedeno období, kterého se týkají.
- Není vhodné mít příliš mnoho cílů. Je jednoznačné, že společně KP a pěstounská rodina budou přes rok řešit řadu různých aktuálních potíží. Cíle, které jsou stanoveny, pak odrážejí systematickou práci nezávislou na dílčích aktuálních problémech. Je dobré zapsat také jednotlivé kroky, které povedou k naplnění stanoveného cíle. Pokud se objeví něco výrazného v průběhu období, na čem je třeba systematicky pracovat, přidá se to jako nový cíl v rámci aktualizace cílů s datem jeho doplnění.
- Vyhodnocení splnění cílů je součástí zápisu Cílování práce s rodinou, a zaměřuje se na to, co se podařilo (a jak) a co nikoli.

Např. Cíle na rok 2016 (stanoveny společně s rodinou 17. 1. 2016):

1. *seznámení KP s rodinou do hloubky a nastavení důvěry jako první krok společné práce (zrekapitulovat životní příběh dětí, vývoje pěstounství, vzájemné sdílení běžného života dětí),*
2. *hledání řešení problémů s chováním Honzy ve výuce (společná návštěva učitelky, plánování dílčích postupů s Honzou a školou, nastavení motivačního systému pro Honzu),*
3. *8. 6. 2016 přidáno: příprava asistovaného kontaktu rodiny s otcem (po 4 letech od posledního setkání) - zahrnuje přípravu Honzy, setkání s otcem, přípravu pěstounů, předání informací, realizaci AK, spolupráce s OSPOD.*

Vzdělávací plán pěstounů (standard 10 d)

Povinnost vzdělávat se v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin za každých 12 kalendářních měsíců vyplývá ze Zákona o SPOD. Pěstoun má právo na zprostředkování nebo bezplatné zajištění vzdělávání. V DPD považujeme za datum pro plnění této povinnosti vznik pěstounství nebo-li nabytí právní moci rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče nebo rozhodnutí krajského úřadu o zařazení do evidence osob vhodných k PP na přechodnou dobu. Vzdělávací plán pěstounů vytváří KP společně s pěstounem a úzce souvisí s Cílováním práce s rodinou (téma vzdělávání). Vzdělávací plán je zaznamenán elektronicky do Ofica spolu s obdobím, kterého se týká. Plán obsahuje:

- výběr konkrétní vzdělávací akce s termínem (např. pobyt rodin DPD, klub pěstounů ve vyjmenovaných termínech, četba literatury s testem),
- počet plánovaných a získaných hodin vzdělávání (1 hodina vzdělávání = 60 minut),
- organizace, která akci realizuje, případně lektor vzdělávání,
- cena za vzdělávání, spoluúčast nebo proplacená suma,
- přiloženy jsou certifikáty obsahující jméno pěstouna, datum vzdělávací akce a počet absolvovaných hodin.

V případě, kdy pěstoun ukončil Dohodu u jiné organizace/instituce a následně uzavřel Dohodu s DPD, je také u něho za počáteční období povinnosti vzdělávat se považováno nabytí právní moci výše uvedeného rozhodnutí soudu nebo krajského úřadu. Tedy vzdělávání sledujeme vždy ve 12. měsíčních intervalech, které nazýváme vzdělávacími roky. Pěstouna, který k nám "přešel" v průběhu jeho vzdělávacího roku, proto žádáme o stvrzení již absolvovaného vzdělávání a následně dotváříme vzdělávací plán tak, aby pěstoun naplnil 24 hodin vzdělání. V případě, že toto pěstoun není schopen doložit, podporujeme pěstouna v absolvování alespoň několika hodin v daném vzdělávacím roce (a to poměrnou částí, která odpovídá cca 2 hodiny/1 měsíc) a informujeme o tom takto OSPOD v rámci půlroční zprávy.

Postup hledání vhodného vzdělávání:

1. KP s pěstounem pojmenuje téma vzdělávání, které bude přínosné a aktuální v souvislosti s péčí o dítě (např. seminář o ADHD, když dítě nastoupilo do školy, identita dítěte, když se dítě začíná ptát po rodičích apod.). Posléze pěstoun s případnou pomocí KP hledá a zajišťuje toto vzdělávání (ať již organizované DPD nebo jinou organizací).
2. Pěstouni mají možnost vybrat si, jakým způsobem, kde a kdy svou povinnost naplní. Pěstouny vybrané vzdělávání podléhá schválení KP a stanovuje se finanční spoluúčast (strava a příp. ubytování).
3. Uznána jsou témata vzdělávání, která se dotýkají výchovy a vzdělávání dětí, potřeb a práv dětí, zachycující zkušenosti jiných pěstounských rodin, osudů dětí s náhradní výchovou, přístupu k dětem a tvorbě pro ně podnětného prostředí. Při sporu KP a pěstounské rodiny o to, zda je téma vzdělávání uznatelné do plnění povinnosti, rozhoduje koordinátor provázení/OG.
4. V případě, že si pěstoun neplní svou vzdělávací povinnost a nedojde ke shodě o obsahu vzdělávání v prvním půlroce aktuálního vzdělávacího roku, KP vzdělávání určí a následně informuje OSPOD v rámci půlročních zpráv o neplnění vzdělávací povinnosti pěstouna.

Formy vzdělávání v DPD:

- vzdělávací akce: vzdělávací pobyty pro pěstouny, pobyty pěstounských rodin pro se vzdělávání, semináře, kluby pěstounů, svépomocné skupiny, pobyt pěstouna a dítěte,
- online vzdělávání (webináře, e-learning),
- četba knihy v domácnosti s následným testem, shlédnutí filmu s testem, - využívaná forma v případech kdy z objektivních důvodů pěstoun nemůže docházet na vzdělávací akce,
- individuální vzdělávání s KP: KP zprostředkuje pěstounům téma, které sám ovládá, a které odpovídá zároveň potřebám pěstounů,
- knihovna DPD: půjčování odborných a populárně naučných knih, příběhů a metodik bez nároku

na uznání absolvovaných hodin.

Akce DPD jsou podle délky vzdělávání pěstounů ohodnoceny určitým počtem hodin (1 hodina = 60 min.) a jsou uvedeny v Nabídce akcí, která je součástí Vnitřní směrnice č. 01/2020. Mimo nabídku vzdělávání DPD je dobré zmínit, že také supervizním setkáváním může pěstoun získat patřičný počet hodin vzdělávání. Po absolvování vzdělávání pěstoun má povinnost předložit patřičnou žádost o proplacení spolu s dalšími dokumenty - více k podmínkám proplacení je uvedeno níže v části Proplacení akcí a služeb jiných organizací.

Předávání informací (standard 11 a, b, c)

Předávání informací o průběhu SPOD dítěti, pěstounům, dalším institucím či odborníkům

Předávání informací o průběhu pobytu dítěte v PP a SPOD probíhá:

- **u dětí** prostřednictvím rozhovoru s dítětem, společným vyhodnocováním cílování práce s celou pěstounskou rodinou, u dospívajících případně možností přečíst si zprávu o průběhu provázení určenou pro OSPOD, u zletilého dítěte prostřednictvím nahlížení do spisové dokumentace ideálně za přítomnosti KP, který podává srozumitelný výklad.
- **u pěstounů** prostřednictvím společného vyhodnocování cílování práce, pravidelným zasíláním zpráv určeným pro OSPOD informativně (případné připomínky pěstounů jsou přiloženy), zasíláním všech zpráv pro soudy informativně (případné připomínky pěstounů jsou přiloženy). Pěstouni mohou nahlížet kdykoli do své spisové dokumentace (mimo složku dětí "důvěrné"),
- **u OSPOD** prostřednictvím pravidelných půlročních zpráv, případně na základě vypracování jiné zprávy (na základě žádosti OSPOD nebo iniciativy KP). Spis jako takový není OSPOD přístupný,
- **u soudu** prostřednictvím vypracování zprávy pro soud,
- **u neziskových organizací, institucí, případně odborníků** prostřednictvím zacílených zpráv, které jsou vypracovány a předány jen s písemným souhlasem pěstounů (např. při přechodu pěstounů k jiné organizaci, škole, psychologovi apod.).

Spisová dokumentace pěstounské rodiny je k dispozici pouze pěstounům, v případě zletilosti dítěte také dítěti, případně soudu na základě jeho žádosti.

Sdílení informací mezi pracovníky

Ke sdílení informací mezi pracovníky dochází především v době zástupu KP jiným v době jeho nemoci (např. pracovní neschopnost v délce 14 dnů - 8 týdnů), dovolené, vzdělávání apod.

V případě krátkodobého zástupu KP vždy e-mailem/SMS zprávou informuje pěstouny o probíhající zástupu, sdělí jim telefonní číslo a jméno pracovníka, na něhož se mohou obrátit. Pěstouni jsou informováni, nechť odloží všechny běžné záležitosti až do návratu jejich KP a na zastupujícího kolegu se obrací v případě naléhavých či akutních situací (nečekaný kontakt s biologickou rodinou, úraz či útěk dítěte, vážné problémy s chováním dítěte, přemístění dítěte apod.). V případě potíží se zajištěním záskoku toto řeší koordinátor provázení/OG/VRŘ, zvláště letní zástupy je nutné koordinovat plošně. Zastupující pracovník má plnohodnotný přístup ke kompletnímu spisu pěstounské rodiny (v elektronické podobě) a zároveň je dopředu KP ústně upozorněn, jaké situace a okolnosti jsou v rodině aktuálně důležité, mohou nastat, případně také jak je vhodné postupovat. V případech, kdy trvá nepřítomnost KP delší dobu, provede zastupující pracovník kontakt/návštěvu.

(Např. může se nečekaně ozvat otec dítěte a důrazně se dožadovat kontaktu. Ten je však naplánován až na konec prázdnin, neustupovat. V případě jeho vulgarity je vhodné hovor ukončit. Poté otci poslat SMS s termínem domluveného kontaktu a ujištěním, že dle dohody s tímto počítáme).

Předávání informací a celého provázení rodiny mezi KP

Předávání informací probíhá u kompletního předání provázení jedním pracovníkem druhému. Stává se tak při odchodu KP na mateřskou dovolenou, ukončení pracovního poměru KP, u dlouhodobé nemoci

KP apod.

Pokud jde o předání rodiny dopředu plánované (např. odchod na mateřskou dovolenou, plánované ukončení pracovního poměru), pak odstupující KP nového pracovníka představuje osobně přímo v rodině. Jednou až dvakrát navštívuje rodinu jak původní KP, tak nový pracovník (je představen pěstounům i dětem). Dochází tak nejen k předání informací, ale také přenosu důvěry. Nový KP má přístup ke kompletní spisové dokumentaci, společně s odcházejícím pracovníkem alespoň 6 týdnů konzultuje práci s rodinou (lepší pochopení přístupu k rodině). Rodina je o změně pracovníka informována osobně s maximální citlivostí, ubezpečena, že oba pracovníci udělají maximum, aby přechod proběhl hladce. Je nutné vyslovit pochopení pro nepříjemnost této situace. Každá změna KP je pro rodinu zátěží (nutné zvykat si na nového pracovníka, znovu vytvářet důvěru, sdílení citlivých rodinných informací s další osobou).

Pokud jde o předání rodiny nečekané (např. nečekaný odchod na rizikové těhotenství, úraz KP, náhlé ukončení pracovního poměru, dlouhodobá pracovní neschopnost s předpokladem absence více jak 2 měsíce), je nutné, aby koordinátor provázení/OG situaci klientům pečlivě vysvětlil, a to nejlépe osobně či telefonicky. Posléze se přijíždí nový KP pěstounské rodině představit. K dispozici má jejich spisovou dokumentaci, kterou si musí poctivě nastudovat.

Přístup k informacím o provázené rodině

Plný přístup k informacím o provázené pěstounské rodině mají pouze KP, dále koordinátor provázení a OG (všichni s pověřením SPOD).

Další pracovníci DPD mají informace vztahující se pouze k jejich náplni práce. Například členové respitního týmu mají k dispozici Dotazník o dítěti (viz Manuál akce pro děti), vedoucí vzdělávací akce základní informace o pěstounech (jméno, adresa, email, telefon) a obecnou zkušenost pracovníků s daným klientem v dané službě (*např. konkrétní pěstoun nemá rád interaktivní techniky a velmi se obává kontaktu dítěte s biologickou rodinou, nicméně je vhodné s ním pracovat na pochopení významu podpory identity dítěte*).

Změna KP

Pěstouni mají právo zažádat o změnu KP, a to i bez uvedení důvodu. Podávání žádosti o změnu je uvedeno v Dohodě. DPD takové žádosti vyhoví pokud má volnou kapacitu dalších KP. Situaci řeší koordinátor provázení/OG.

KP má právo zažádat koordinátora provázení/OG o převedení „jeho“ pěstounské rodiny na jiného KP, a to z důvodu kapacity (nezvládá kvalitně pečovat o daný počet pěstounů v rámci jeho pracovní doby) nebo když výjimečně nezvládá poskytovat pěstounovi kvalitní péči na základě vlastních předsudků, nesympatie, či projekce svých vlastních problémů do pěstouna, a to přesto, že toto řešil v rámci své supervize. Takovýto návrh koordinátor provázení spolu s OG pečlivě prozkoumá a následně rozhodnou. Pěstounovi bude krok řádně vysvětlen ze strany koordinátora provázení/OG a bude převeden k jinému KP.

3. Provázení před uzavřením Dohody

V praxi se občas setkáváme s nejednoznačností toho, od kdy začneme pěstouny provázet procesem PP. A to proto, že někteří pěstouni se na nás obracejí již na počátku jejich cesty a my jim poskytujeme informace o náhradní rodinné péči, PP, procesu schvalování k PP. Posléze s nimi v rámci konzultace řešíme dílčí problémy, jež řeší v přípravách k PP, a následně s nimi předběžně jednáme o uzavření Dohody a společně s nimi čekáme na svěření dítěte. Poté dochází k přípravě na přemístění a teprve

posléze k podepsání Dohody. Je proto nutné rozlišovat poradenství k PP a provázení PP.

Poradenství k PP:

- jde o nárazovou časově ohraničenou konzultaci,
- týká se obsahem: informace o PP, informace o procesu schvalování, krátkodobé poradenství k problému v rámci příprav, ohraničené poradenství, k již probíhající PP (Dohoda je sepsána jinde),
- může poskytovat kterýkoli z pracovníků s pověřením k SPOD.

Provázení před uzavření Dohody:

- Počítáme od doby, kdy hovoříme o konkrétním dítěti, které se nachází v procesu přechodu nebo případném přechodu do PP a pěstouni deklarují uzavření Dohody s DPD.
- Dítě je oficiálně vytipované k PP u daných pěstounů nebo se o tom intenzivně jedná.
- Je intenzivnější, řeší vždy budoucí KP.
- Týká se obsahem: přechodu dítěte k pěstounům, podpora u soudu, komunikace s institucemi.
- Od pěstounů si vyžádáme souhlas se zpracováním osobních údajů za účelem evidence provázení před uzavřením Dohody (příloha č. ?). Souhlas je archivován v el. podobě ve spisu pěstounské rodiny.
- Zakládáme spisovou dokumentaci v Oficu, kde jsou vedeny záznamy prozatím ve statusu "Připravuje se".

Většina provázení před uzavřením Dohody trvá cca 1 až 3 měsíce, dle rychlosti procesu. Pouze výjimečně (při přechodu do PP z hostitelské péče a u přechodu starších dětí nad 10 let) jde o proces delší, v rámci 3 až 12 měsíců. V době provázení před uzavřením Dohody, poskytuje přidělený KP plnohodnotné konzultace pěstounům a dítěti, jako by již měli uzavřenou Dohodu. **Práce KP (a s tím související náklady) je pro pěstouny zdarma v rámci přípravy na uzavření Dohody. Nicméně pěstounům bez Dohody o nelze proplácet služby jako je vzdělávání, psycholog, tábor apod.** Toto si musí hradit sami, případně na akutní služby hledáme prostředky z jiných zdrojů (nelze proplácet ze Státního příspěvku). Pokud pěstouni nakonec z objektivního nebo osobního důvodu Dohodu neuzavřou, nejsou nijak penalizováni, KP uzavře a archivuje spis.

4. Spisová dokumentace (standard 13 a)

Každý KP má odpovědnost za založení, vedení, ukládání, uzavření a archivaci dokumentace jemu svěřených pěstounských rodin.

V průběhu roku 2017 docházelo k postupnému transferu papírových složek pěstounů do elektronického systému Ofico. Od roku 2018 vedeme spisovou dokumentaci pěstounů už jen v elektronické podobě. V souvislosti s tím byl vytvořen **Návod na použití Ofico** (příloha č. 8), který průběžně aktualizujeme podle toho, jak se samotná práce se spisy v elektronickém systému vyvíjí dle našich potřeb, a který je na cloudovém úložišti. Návod je na cloudovém úložišti. V současné době je spisová dokumentace každé pěstounské rodiny zvlášť vedena elektronickém Oficu, do kterého mají KP přístup ze svých počítačů po zadání hesla.

Dříve byla spisová dokumentace pěstounských rodin neboli našich klientů vedena v papírové podobě a ukládána do zelených složek v uzamykatelné skříni v kanceláři Svitavy a Teplice. Tyto složky jsou zde stále archivovány. Po roce 2018 nové zelené složky obsahují už jen originál Dohody, ostatní dokumenty jsou vedeny pouze v el. podobě v systému Ofico.

Složka pěstounů

O každé pěstounské rodině, která má s námi podepsanou Dohodu, vedeme dokumentaci o výkonu SPOD. Tato dokumentace je tvořena složkou rodiny, která je pojmenována příjmením pěstounů. V případě více pěstounů stejného jména pak také navíc místem bydliště, například Novákoví – Praha. Složka obsahuje dílčí části, které zjednodušují orientaci v materiálech.

V elektronické podobě ukládáme informace o pěstounské rodině a provázení v následujících záložkách: Rodina, Členové rodin, Zápisy. V záložce Rodina a Členové rodin jsou uvedeny identifikační a kontaktní údaje členů pěstounské rodiny, OSPODu, přizvaných jiných odborníků, kteří členům poskytují své služby v souvislosti s pěstounstvím. Dále je zde naskenovaná Dohoda včetně příloh a případné dodatky. V rámci záložky Zápisy evidujeme zápisy z každého (osobní, telefonický, e-mailový, videohovor apod.) kontaktu se členy pěstounské rodiny. Dále zaznamenáváme vzdělávací plán včetně příloh, Cílování práce s rodinou včetně příloh, Plnění Dohody, kontakty s biologickou rodinou, zprávy pro OSPOD, IPOD a veškerou komunikaci s tím související. Zde uplatňujeme také charakter zápisu „Důvěrné“, který obsahuje informace, jež dítě sdělilo KP ve formátu „důvěrné,“ tudíž nepřístupné pěstounům, rodičům, sourozencům. K této složce nemají pěstouni přístup a jsou o tom informováni. Může k ní mít přístup kolizní opatrovník a soud.

V tištěné podobě je složka vedená v zelených papírových deskách s vytištěným jménem pěstounské rodiny a obsahuje originál Dohody případně i její dodatky.

Založení, uzavření, zapůjčení a nahlédnutí do spisu, pořizování kopií

Za založení, vedení a uzavření spisu je odpovědný KP. Spis musí být elektronicky **založen** do 1 měsíce od uzavření Dohody. Kontrolu spisů provádí koordinátor provázení/OG minimálně 1x ročně.

Spis je **uzavřen** tehdy, pokud došlo k ukončení Dohody. Ve spisu je pak zřetelně označeno datum ukončení Dohody, přičemž je přesunut do archivu. Spis je archivován 15 let, a pokud v průběhu této doby nedojde k jakémukoli obnovení, je poté skartován. Za archivaci je odpovědný KP a za skartaci spisů je odpovědný koordinátor provázení/OG. V případě, že spis na nějakou dobu „ožije“ počítá se nových 15 let. Tím je zajištěna kontinuita případné péče.

Nahlízet do dokumentace můžou kdykoli v průběhu pěstouni a zletilé děti. Je pro děti dobré, když do spisu nahlíží za přítomnosti KP, který jim k informacím podává srozumitelný výklad. V rámci DPD mohou do dokumentace nahlízet KP a zaučující se KP, dále pak koordinátor provázení a OG. Odmítnout nahlídnout do spisu pěstounům nelze, lze odmítnout přístup do zápisu „důvěrné“ konkrétního dítěte.

V případě žádosti OSPOD o nahlédnutí do spisu je žádost písemně odmítnuta s návrhem vypracování tematické zprávy. V případě odmítnutí nahlédnutí do spisu je o daném odmítnutí vytvořen písemný záznam, který je vložen do spisu.

Vytvořit kopii nebo zaslat elektronickou verzi spisu je možné na základě písemné žádosti pěstounů, zletilého dítěte vyrůstajícího v rodině a soudu.

Spis není možné zapůjčit.

5. Spolupráce s institucemi a organizacemi

Spolupráce s institucemi a dalšími organizacemi je vždy v kompetenci daného KP. **Velmi důležitá je spolupráce s OSPOD**, která by měla být na bázi vzájemného poskytování informací a společné práce pro pěstoun a dítě. Jednou za 6 měsíců KP pro OSPOD vypracovává zprávu o průběhu PP a poskytované službě doprovázení. Tuto zprávu dáváme k nahlédnutí pěstounům, případně i starším dětem. Pěstouni jsou oprávněni požádat o doplnění této zprávy a/nebo vznést připomínky k jejímu obsahu. Připomínky jsou v takovém případě předány příslušnému OSPOD jako doplněk ke zprávě.

OSPOD má také právo vyžádat si kdykoli zprávu navíc. V případě, kdy se v pěstounské rodině děje něco nečekaného a složitého, je vhodné zaslat mimořádnou zprávu pro OSPOD z vlastní iniciativy (např. ozvali se biologičtí rodiče, je řešen vážný problém v chování dítěte apod.).

Zprávy mají strukturu, která se nám v praxi osvědčila. Zpráva obsahuje počet schůzek se členy pěstounské rodiny, popis aktuální situace a průběhu provázení, plnění vzdělávání pěstounů, odlehčovací služby, kontakt dítěte s biologickou rodinou, plán pro příští období, vyjádření k IPOD a plán pro příští období. Taktéž je žádoucí spolupracovat s daným sociálním pracovníkem SPOD na vytvoření či aktualizaci IPOD.

Vítaná a podporovaná je také spolupráce s dalšími organizacemi a institucemi, které jsou s pěstounskou rodinou v přímém kontaktu. Může jít například o **užší spolupráci se školou** (zajištění besedy na téma pěstounská péče, společná návštěva třídních schůzek, řešení asistenta pro dítě), **ranou péčí, NNO zabývající se pomoci biologickým rodičům, psychologem či psychoterapeutem, poradnou (pedagogicko-psychologická či speciálně-pedagogická)** apod.

6. Setkání KP, intervize, supervize

KP se setkávají v rámci porad, a to alespoň 1x za měsíc. Porady trvají v řádu několika hodin (3 - 6 hodin). Porady se konají ve Svitavách.

Povinnost účastnit se porad má každý KP s úvazkem vyšším než 0,4 (účast je osobní, výjimečně je možná videokonference). KP z teplické kanceláře se účastní porad online, osobní účast je povinná 1x za čtvrt roku. Ostatní KP na DPP se účastnit mohou a je to doporučováno, nicméně vzhledem k tomu, že mají ještě jiného zaměstnavatele, respektujeme, že to není vždy možné. Setkání řídí koordinátor provázení/OG, anebo jeden z KP (dohodnuto při plánování).

Obsah setkání KP je vždy upraven podle aktuálních potřeb pracovníků, nicméně náplní pravidelně jsou:

- **organizační informace:** změny v organizaci, vedení dokumentace, kontrola zaslání zpráv na OSPOD, kontrola supervizí, diskuze o nových rodinách a kapacitě pracovníků apod.,
- **intervize:** KP sdílí situaci v určité rodině, problémový moment, postup řešení, ostatní sdělují své postřehy, navrhuji řešení složitějších případů, příp. Bálintovská skupina,
- **sdílení příkladů dobré praxe/inspirace:** jeden z pracovníků si připraví případ, který se podařil,
- **rozvoj práce s dítětem:** vzájemné zkoušení nových technik, sdílení zkušeností, kontrola samostatné práce s dítětem.

Dále nepravidelně probíhá:

- diskuze nad kvalitou poskytované služby, navrhování zlepšení,
- sdílení provozních problémů, reálné možnosti naplňování služby,
- vzájemná zpětná vazba,
- informace z odborných školení, sdílení nových forem a technik práce,
- informace z akcí DPD, kterých se účastnili naši klienti.

Ze setkání KP se dělá písemný zápis, který je sdílen v elektronickém systému Ofico. KP, kteří se setkání neúčastní (nemoc, dovolená, DPP) si tak mohou zápis přečíst.

Intervize je prováděna skupinově na setkání KP, nebo individuálně jako konzultace na vyžádání KP. Může probíhat osobně nebo telefonicky či jako videohovor. Intervizi provádí buď koordinátor provázení/OG. Záznam z intervize není proveden, počet individuálních intervizí může být zřejmý z výkazů práce pracovníků, kde jsou větší intervize zaznamenány.

Supervizi má povinnost absolvovat každý KP na 0,4 a vyšší úvazek, a to individuálně, v časové frekvenci 1x za 2 měsíce. Pokud to vyžaduje situace, KP může absolvovat supervizi častěji, což schvaluje koordinátor provázení/OG. Kontrolu docházky na supervizi dělá také koordinátor provázení/OG. Supervizora si KP může vybrat dle svého uvážení, důvěry a dostupnosti. Musí však jít buď o psychoterapeuta (s výcvikem min. 5 let), anebo akreditovaného supervizora. Je zcela v režii KP, co na setkání probírá, může jít, jak o řešení práce v konkrétních rodinách, tak o nastavení pracovních procesů a vztahů s kolegy. Ze supervizí se nevytváří žádný zápis, mají charakter důvěrného rozhovoru.

Pracovníci na DPP mohou mít supervizi na základě jejich potřeby. Mohou si o ni kdykoli požádat, nebo u složitých případů jim je doporučena intervizním pracovníkem.

7. Psychologické a psychoterapeutické služby

DPD nemá mezi svými zaměstnanci psychologa. Je tomu tak záměrně, protože jsme přesvědčeni, že každý člen pěstounské rodiny může potřebovat trochu jiný styl péče, přístup nebo odbornost. Pro některé dítě je vhodnější muž, pro jiné žena, některý odborník ovládá výborně práci s náctiletými a jiný se zaměřuje spíše na malé děti nebo třeba celý rodinný systém. Když tomu připočteme potřebnou dopravní dostupnost, jeví se vhodnější odborného pracovníka vyhledat aktuálně dle potřeb rodiny a dítěte.

Jsme přesvědčeni, že každé dítě po náhlé změně prostředí (přesun do PP, ÚV, zpět do rodiny) potřebuje odbornou psychologickou nebo ještě lépe psychoterapeutickou péči. Podobně tak i děti, které řeší svou minulost, identitu, projevují se u nich důsledky traumat, mají problémy s chováním, s přijímáním autorit, se začleněním do kolektivu aj. Z toho vyplývá, že se domníváme, že každé dítě v PP by mělo mít nárok na odbornou psychoterapeutickou péči.

Současná právní úprava počítá se zprostředkováním psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců (zkráceně používáme spojení Odborná pomoc). Právo na takovou pomoc má svěřené dítě, pěstoun nebo v odůvodněných případech a v souvislosti s PP také jiní rodinní příslušníci ze stejné domácnosti. Proplacení této služby je realizováno ze Státního příspěvku a to na základě pěstounem předložené patřičné žádosti o proplacení a dalších přílohy - více k podmínkám proplacení je uvedeno níže v části Proplacení akcí a služeb jiných organizací.

Zkušenost však ukazuje, že pokud se objeví problém, většinou vyžaduje intenzivní a dlouhodobé řešení, ideálně psychoterapeutické. Psychoterapie má však 3 úskalí, které se KP snaží aktivně řešit:

- **Pěstouni či dítě terapii nevěří, obávají se jí, stydí se využít:** stěžejní práce KP spočívá v postupné změně postoje pěstounů (příp. dospívajících, kde je to snazší) směrem k důvěře v terapii. Nutné je přesně vysvětlit, jak psychoterapie funguje, jaký je rozdíl oproti běžnému psychologickému poradenství (s nímž občas má rodina neúspěšné zkušenosti), co přesně to obnáší, a že ani terapie nezpůsobuje zázraky, ale pomáhá na pomalém, zato vnitřním přenastavení vzorců v člověku. Ideální je, když KP sám má s individuální terapií zkušenost, kterou je ochoten částečně popsat. Tímto také relativizuje zažitá přesvědčení veřejnosti, že „tato péče je jen pro bláznů.“ KP se nenechá odradit prvním anebo i opakovaným odmítnutím této péče pěstounem. Změna postoje může být dlouhodobá, nicméně nikdy není pozdě začít, a zkušenost ukazuje, že cca za 1 - 2 roky jsou mnozí pěstouni (kteří dříve odmítali) ochotni psychoterapii podpořit (alespoň u dítěte). Velmi důležité je zvědomovat důležitost rodinné terapie, jejíž akceptace pěstounskou rodinou bývá ještě náročnější.
- **Psychoterapie je velmi drahá a dlouhodobá záležitost.** Cena v závislosti na regionu 500 - 1.500 Kč za hodinu, pro úspěšnost vhodné docházet alespoň ½ - 1 rok, ideálně každý týden. Bohužel Státní příspěvek na pěstounskou rodinu nemůže pokrýt náklady na terapii (tato částka je přiměřená na provázení, respitu a vzdělávání). Roční docházka jednoho dítěte á 600 Kč vychází na 24.000 Kč minimálně (bez letních prázdnin). Proto proplacení není automatické navzdory potřebnosti terapie. U jednotlivých pěstounských rodin tak KP vyhodnocuje míru potřebnosti terapie a případně hledá způsoby, jak terapii hradit. Jen málokdy je možnost, aby celou sumu na terapii hradili pěstouni, nicméně hledáme alespoň částečnou možnost spoluúčasti. Kromě toho hledáme sponzorské dary fyzických i právnických osob, reagujeme na vypisované malé granty od různých nadačních fondů, kde se pokoušíme anonymně popsat potřebu terapie. **Financování terapie je tak stálý a dlouhodobý problém zajištění této služby.**
- **Dostupnost vhodných terapeutů.** Přestože se situace v posledních dvou letech zlepšila, i nadále máme problém najít terapeuty zkušené nebo alespoň ochotné pracovat s dětmi mladšími 12 let věku mimo velká města jako je Praha nebo Brno. Také pro dospívající není nabídka terapeutů ještě dostatečná, nicméně již není tak beznadějná. Úkolem KP je proto orientovat se v nabídce služeb, aktivně vyhledávat vhodné terapeuty a navazovat s nimi spolupráci.

8. Kontakt KP s pěstouny

Pokud má KP sledovat, jak jsou naplňována ujednání v Dohodě, potřebuje a musí být s pěstounskou rodinou v kontaktu alespoň 1 x za 2 měsíce. V DPD je takový kontakt postaven především na pravidelných návštěvách KP v domácnosti pěstounů, kde se setkává s pěstouny i s dětmi, naslouchá jejich starostem i radostem, konzultuje složitější situace, sdílí, hraje si či pracuje s dětmi i dospělými, zprostředkovává nejrůznější služby apod. V případě potřeby a dohody lze zvolit i jiná místa jako prostory kanceláře, dětského centra, Skofky apod. Osobní kontakt doplňuje kontakt pomocí telefonu a emailu (případně videohovoru), kdy pěstouni mohou počítat s poradenstvím, dílčí konzultací či s pouhým sdílením složitějších situací, se kterými se v rámci PP setkávají.

Kontakt s pěstounskou rodinou je podpořen také v rámci setkání s pěstouny při pobytech pro děti, pobytech a akcích pro celé rodiny a vzdělávacích akcích. Účast na těchto akcích je dalším přínosem pro vzájemné poznání se jak pro pěstounskou rodinu, tak pro KP.

Není nutné, aby se každou návštěvu KP setkal osobně a o samotě se všemi členy rodiny, je však přínosné, pokud se podaří přizpůsobit návštěvy tak, aby jednou za čas mělo každé z dětí příležitost hovořit, pracovat či si hrát s pracovníkem o samotě tak, aby pracovník mohl vnímat reakce dítěte a dítě mohlo probrat i věci, které nechce sdílet spolu s pěstouny. Při každém setkání pak KP má rezervován prostor zvláště pro děti a zvláště pro dospělé. Doba strávená s rodinou by měla být v rozmezí 1,5 – 3 hodiny, přičemž polovina času by měla být věnována dětem. Samozřejmě jsou možné výjimky v obou směrech (celodenní setkání s rodinou nebo jen krátké hodinové setkání s rodinou), ale neměly by být pravidlem. Taktéž je možné plánovaný kontakt uskutečnit v průběhu některého z pobytů, avšak jen tehdy, pokud pracovník a pěstoun budou mít možnost spolu hovořit alespoň 1h o samotě.

Vytvoření důvěry

Jako jeden z nejtěžších a zároveň nejdůležitějších úkolů, který KP čeká, a který zároveň pěstouni očekávají, je vytvoření důvěry mezi pěstouny a KP a mezi dítětem a KP. **Sami pěstouni tuto roli vnímají jako pro ně nejdůležitější, ale zároveň pro ně samotné nejobtížnější přijmout.**

Zavedení pozice KP v době, kdy pěstouni mají děti již např. 13 let v péči a vždy si museli poradit sami, nebo např. u poručníků, kteří jsou zároveň adoptivními rodiči dalších dětí, přičemž mezi nimi nedělají rozdíly (a děti ani nemusí vědět, že některé jsou v osvojení a jiné v poručnictví), nebo například u příbuzenské PP, může být u mnohých rodin vnímáno jako narušení rodinné integrity, které vyvolává silný pocit ohrožení, nejistoty a obrany.

Je potřeba si uvědomit, že budování důvěry je proces dlouhodobý a postupný, navíc u různých lidí různě se vyvíjející. Proto je potřebné především nespěchat a dát vztahu prostor pro růst a vzájemný respekt. Nabourání nebo nedostatečné vytvoření důvěry může např. způsobit přílišný a necitlivý tlak na kontakt dítěte s biologickou rodinou. Je potřeba počítat s tím, že důvěra se vytváří u běžné pěstounské rodiny zpravidla celý první rok, u příbuzenských pěstounů (kteří mají mnohdy s institucemi negativní zkušenosti), nebo nedůvěřivých rodin i dva či tři roky. Je to způsobeno tím, že nám sdělují málo relevantních informací, a proto se nemohou přesvědčit o tom, že jim jsme schopni pomoci. Rychlému vytvoření důvěry napomáhá aktivní a angažované doprovázení v období krize. Při vytváření důvěry se zaměřujeme na sdílení radostí i starostí, detailního avšak spontánního poznávání rodinného systému a jeho akceptaci, drobné konzultace, pomoc s „externími problémy“ jako jsou školní úspěšnost, práce s pozorností, plánování akcí pro děti apod.

Ideálně v danou dobu je vhodné věnovat dostatečný prostor pro poznávání se s dětmi, a to nejlépe v průběhu společné hry či aktivity. Vhodné je však nové pěstounské rodině rovnou nastavit pravidla samostatné práce/hry/povídání s dítětem (i kdyby zpočátku s otevřenými dveřmi).

Vytváření důvěry může mnohdy napomoci otevřené verbalizování situace, rozpaků a pocitů, a to jak s pěstouny, tak se staršími dětmi. Je vhodné pojmenovat, že to pro rodinu musí být velká změna, když k nim nyní má někdo tak pravidelně chodit, sdílet, že lidé většinou v těchto chvílích cítí rozpaky,

nejistotu, strach apod. Podobné pocity a mnohé jiné mohou mít i samotné děti. (viz oddíl Práce s dětmi).

V rámci urychlení vzniku důvěry významně pomáhá absolvování společné vzdělávací nebo pobytové akce pro pěstouny či akce pro děti, kde jsou přihlášení.

S nastavením důvěry může pomoci také oslovování, případně určení vykání či tykání. Pokud je vhodné a otevřené prostředí, není potřeba se tykání bránit, je však nutné mít na paměti, že přátelskost je důležitá, avšak zároveň je potřeba stále si udržet nadhled odborníka a dát rodině hranice, že z naší strany nemůže jít o hluboké přátelství, protože by mohlo bránit odbornému nadhledu (zvláště u rodiny, které jsme výrazně pomohli v krizi, tato tendence často nabývá intenzity a jde o těžký úkol pracovníka hranice jednoznačně nastavit).

Plánování návštěvy

Termín návštěvy v domácnosti nebo případně na jiném místě by měl být optimálně dohodnut 2 týdny dopředu, ale je možné se s pěstouny dohodnout individuálně. Zcela nepřijatelné jsou však tzv. „přepadovky“ tedy nenahlášené návštěvy, které narušují řád i integritu pěstounské rodiny.

Před každým osobním kontaktem je třeba **mít nastaven cíl**, kterého chceme dosáhnout s pěstouny a cíl, kterého chceme dosáhnout s dítětem či dětmi. Tento cíl na začátku setkání vždy probereme s pěstouny a případně upravíme podle toho, co je nyní nejdůležitější.

Obsah běžné návštěvy

Každé setkání by mělo mít podobnou formu na počátku a na konci. Na začátku setkání jde o vymezení času a cílů setkání (co chceme za danou dobu stihnout), na konci o spontánním pojmenování pocitů ze setkání (alespoň z naší strany), předběžné shrnutí, co se bude dít v následujícím období (dílní úkoly), případný plán dalšího setkání a ujištění, že se kdykoliv mohou telefonicky ozvat.

Setkání je možné realizovat jak v domácnosti klientů, kde je zajištěno dostatek soukromí, tak je možné vydat se i s dětmi společně na výlet, být venku s dětmi na zahradě, potkat se ve městě, jít s dítětem něco nakoupit nebo jej doprovodit do kroužku apod. Vždy by však místo mělo být domluveno dopředu tak, aby členům pěstounské rodiny vyhovovalo.

Každá návštěva by měla být rozdělena na dvě části, část věnovaná individuálně pěstounům a část, kterou věnujeme dětem. Nyní pouze k části pěstounů.

S pěstouny je možné řešit plán respitu, vzdělávání, čerpání, ale zároveň je samozřejmě zabývat se aktuálními problémy, které rodina řeší a poskytovat **prosté sdílení**, pouze občas doplněné o další nápady k řešení. Vycházíme z předpokladu, že pěstouni jsou nekompetentnější osoby v životě dítěte, jelikož oni dítě nejvíce znají, mnohdy už s dítětem zažili mnoho složitého a vyzkoušeli několik různých výchovných přístupů a metod tak, aby dítě bylo ve svém okolí alespoň v rámci svých možností úspěšné a co nejvíce spokojené. Proto není potřeba zvláště zpočátku, hledat alternativní způsoby a všelijaká nová či nevyzkoušená řešení, která by mohla vést k úspěchu. Mnoho pěstounů dokáže samo najít adekvátní řešení, co jim však chybí, je možnost sdílet, někomu, koho to opravdu zajímá a problematice rozumí, vše sdělit. Nahlas přemýšlet nad různými alternativami, zvažovat jejich přínosy a rizika, přemýšlet nad krizovým plánem a tím, jak budou postupovat dál. **Ventil frustrace**, kterou často pěstounství přináší, (životy dětí nejsou jednoduché a návody k nim neexistují) je mnohdy to, co nejvíce potřebují a ve výsledku rodině nejvíc pomůže. Ventil emocí a pocit, že na to všechno nejsou pěstouni sami, může významně pomoci předcházet syndromu vyhoření, kterým jsou pěstouni ohroženi (čímž je sekundárně ohroženo i dítě), ale i zvyšovat dovednost pěstounů nacházet ideální řešení. Samozřejmostí je, že jde stále o dialog (nikoli monolog), avšak z naší strany převažuje aktivní naslouchání, parafrázování, zrcadlení, shrnutí, otázky apod.

Teprve když pěstouni vypověděli, co je trápí a **sami se ptají po názoru** KP, přichází ideální prostor pro **konzultaci, poradenství, společné hledání řešení, hledání jiných úhlů pohledu, zprostředkování náhledu**. Jde o prostor pro navrhování nejrůznějších, mnohdy i tvůrčích způsobů řešení, alternativ

apod. Je dobré být připraven, že většina potíží, které se s dětmi řeší, nemusí mít žádné dokonalé řešení a už vůbec ne s rychlým zlepšením. Uvědomit si, zda potřebujeme řešit příčinu problému nebo jen jeho projevy. Často obojí najednou, ale je vhodné zvědomit, co používáme k čemu. Je možné stanovovat dílčí cíle a postupné kroky s jednoduchým plánováním, jak jich za daný úsek chceme dosáhnout. Vždy by však měly být reálné.

Pěstouni mohou přijít na setkání **s dotazem z oblasti dávek, práva okolo PP, žádostí soudu, neporozuměním oficiálních dokumentů z oblasti pedagogiky či psychologie**. Nejsme povinni vždy znát automaticky odpověď na cokoli (i když by to bylo pěkné) – nebudme proto z toho překvapení. Pěstouni se většinou v daných oblastech pohybují už dlouho, základy znají, a tak když něčemu nerozumí, bývá to komplikovanější věc. V rámci setkání je prostor pro společné hledání odpovědí (na internetu, v zákoně, vyhlášce, voláním do poradenských center apod.) nebo je legitimní pěstounům sdělit, že toto nevíte, ale poptáte se svých kolegů, případně se to pokusíte zjistit do příště nebo do jasně stanoveného data. Takovýto úkol je potřeba zaznamenat do zápisu.

Nejčastěji pěstouni potřebují řešit výchovné problémy dětí a problémy dětí se školou, případně pomoci s kontaktem s biologickou rodinou. U výchovných témat bychom měli zvládnout předat jak základy, tak zkoušet vymýšlet alternativní přístup, ideálně však společně s dítětem. U potíží se školou často mnoho pomůže, pokud dojednáme setkání s učitelem, kterého se sami účastníme a pokusíme se nastavit pouze dílčí úsek, který má dítě zlepšit (opravdu to nejde tak, jak si učitelé představují, že dítě najednou bude hodné, nebo vždy připravené – spíše se zaměřit jen na matematiku, jen na poslušování s Honzou – a v tomto dohodnout společný postup: dítě, pěstoun, učitel). Už samotná situace, že pěstoun není ve škole sám, ale jde s ním někdo, kdo stojí na jejich straně, podporuje vzájemnou důvěru.

V případě, že jste se **dotkli tématu, které je pro pěstounskou rodinu citlivé a těžké** a KP vnímá, že **pro pěstouny nebo pro dítě by bylo žádoucí téma rozvíjet**, obohatit o další názory a informace – tzn. **hlouběji jej pochopit (a zavést do života)**, je dobré toto rodině citlivě sdělit a naplánovat si k tomu nějaké společné setkání, doporučit literaturu, rozvinout diskuzi, kde však obě strany jsou stejně silným partnerem. Takovýto tématem může být otázka identity dítěte, biologické rodiny a kontaktu s ní apod. Takovéto diskuze jsou pro pěstouny velmi citlivou oblastí a pěstouni se mohou cítit ohroženi. Navzdory tomu, že to pro KP není příjemná součást doprovázení, je nutné se těmto **problémům nevyhýbat a naopak plánovaně, citlivě a velmi postupně se jimi zabývat**. K tomu mohou napomoci setkání KP či supervize. V takových situacích je potřebné oceňovat snahu pěstounů a jejich velké nasazení ještě více. Dobrý vztah mezi pěstounem a KP zde hraje zásadní roli, aby vedení bylo pozitivně přijato.

Plánování respitu

Pěstouni, kteří mají s DPD uzavřenou Dohodu, vytvářejí spolu s KP plán respitní/odlehčovací péče. To znamená, že pěstouni vybírají z nabídky akcí DPD nebo využijí nabídky jiných organizací či institucí, nebo volí individuální hlídání dětí. Nabídka respitních pobytů DPD je zaslána/předána stávajícím pěstounům každý rok v lednu/únoru a novým pěstounům přiložena k uzavírané Dohodě, v obojím případě ve formě Vnitřní směrnice č. 01/2020. Ta popisuje podmínky proplácení zákonem stanovených služeb ze Státního příspěvku. Její součástí je aktuální Nabídka akcí a aktuální Ceník.

Nabídka DPD se rok od roku drobně mění, nicméně zahrnuje tyto formy respitu:

- akce a pobyty pro děti (jednodenní, víkendové, prázdninové),
- hlídání dětí z řad respitních pracovníků (pěstoun si může vybrat také z okruhu svých blízkých nebo požádat KP, aby mu takovou osobu/mateřské centrum apod. pomohl vytipovat) v odůvodněných případech jako předškolní věk, specifické potřeby, dítě krátce v PP.

V průběhu jednotlivých setkání KP spolu s pěstouny plánuje formu a termíny respitní péče, což úzce souvisí s IPOD a Cílováním práce s rodinou a (specifické potřeby dítěte, potřeby pěstounů atd.). Plán respitní péče je zaznamenán elektronicky do Ofica spolu s obdobím, kterého se týká. Plán obsahuje:

- výběr konkrétní formy respitu s termínem,
- cenu za respit, spoluúčast nebo proplacenou sumu,

- případně důvod čerpání respitu delšího než 14 dní - zdravotní stav dítěte, náročnost péče o něj (dětí s autismem, zdravotním znevýhodněním, ADHD apod.).

Na respitních akcích DPD je zajištěna individuální péče každému dítěti (přijímáme všechny děti, včetně vážně hendikepovaných a poruch chování). Pokud dítě zvládá pobyt v běžné skupině, povzbuzujeme pěstouny k táborem v přirozeném prostředí (příměstský, dům dětí a mládeže), oproti pobytům DPD, kde jsou děti z pěstounských rodin. Také je možné nabídnout rodině asistenta, který by se s dítětem vzhledem k jeho specifickým potřebám účastnil běžného tábora, místo našich specializovaných. Z nabídky jiné organizace či instituce mohou pěstouni vybírat z jakýchkoli pobytů pro děti, může jít o soustředění se sportovním oddílem, skautský tábor, ale i příměstský tábor nebo školní lyžařský výcvik. KP při plánování přihlíží k věku dítěte a jeho potřebám, dále k tomu, zda rodina preferuje zajištění odpočinku v souvislém času 14 dnů v letních měsících či rozděleně během celého roku v jakémkoliv poměru. Současně s pěstouny vyhodnocuje potřeby rodiny nad rámec zákonného nároku a individuálně posuzuje možnosti poskytnutí rozšířené péče. Na pobyty DPD přijímáme všechny děti z pěstounské rodiny (i děti biologické, pokud je kapacita), avšak příspěvek na tábor/hlídní je možné použít pouze pro děti svěřené do PP.

Cena pobytu DPD, spoluúčast pěstounů (určená reálnými náklady na akci) nebo příspěvek na respit, jsou uvedeny v aktuální Nabídce akcí a Aktuálního ceníku. Aby mohlo dojít k proplacení respitu čerpaného mimo nabídku DPD, musí KP schválit pěstounem předloženou patřičnou žádost o proplacení a další přílohy - více k podmínkám proplacení je uvedeno níže v části Proplacení akcí a služeb jiných organizací.

Zajištění péče v zákonem stanovených případech (výpomoc)

Pěstouni mají právo na poskytnutí pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě neboli na výpomoc, která spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče, a to v těchto případech:

- pracovní neschopnost jednoho nebo obou pěstounů nebi při ošetřování blízké osoby, což znemožňuje nebo ztěžuje péči o svěřené dítě,
- při narození dítěte,
- při úmrtí osoby blízké,
- při vyřizování nezbytných osobních záležitostí jako např. v případě vzdělávání se v povinném rozsahu, účast u soudu, jednání na správních úřadech, návštěva lékaře, doprovod jiného dítěte při hospitalizaci.

Zajištěním péče o svěřené dítě rozumíme to, že KP pomůže pěstounům vytipovat nebo i oslovit osobu či instituci, která dočasně převezme péči o dítě, pokud oni sami vhodnou osobu pro převzetí péče neznají. Takovou osobou může být příbuzný nebo jinak blízká osoba pěstounů, komunitní nebo mateřské centrum, jiní známí pěstouni nebo respitní pracovníci DPD.

V případě, že pěstouni mají následně zájem o proplacení výpomoci ze Státního příspěvku, odevzdají KP potřebné dokumenty spolu s patřičnou žádostí o příspěvek - více k podmínkám proplacení je uvedeno níže v části Proplacení akcí a služeb jiných organizací.

V případě, že pěstouni znají dopředu termín, kdy budou potřebovat zajistit výpomoc, je nezbytné, aby to co nejdříve oznámili KP, nebo nejpozději 14 dní před termínem. Jinak může nastat situace, kdy KP z časových důvodů nebude schopen tuto službu ze strany DPP zajistit. Vždy se však snažíme hledat cesty, jak vyjít pěstounů vstříc i v neobvyklých situacích za účelem zajištění výpomoci.

Státní příspěvek a proplacení akcí a služeb DPD

Státní příspěvek na výkon pěstounské péče je účelově vázaná suma peněz ze státního rozpočtu. Nelze tedy nárokovat příspěvky na služby v jiném účetním období, než pro které je Státní příspěvek vyplacen.

Jeho přidělením a kontrolou čerpání je pověřený Úřad práce. V našem případě se jedná o Úřad práce ČR - krajská pobočka v Pardubicích. Od roku 2013 je výše Státního příspěvku 48.000 Kč na jednu rodinu a kalendářní rok. Peníze jsou určeny na zajištění provázení a s ním spojené služby pro pěstouny. Státní příspěvek je krácen dle počtu měsíců, po které má u nás pěstounská rodina uzavřena Dohodu (4.000 Kč/měsíc).

To, kolik a co lze z tohoto příspěvku proplatit, nám do velké míry určuje stát - podmínky proplácení nákladů spojených s výkonem PP upravuje Instrukce náměstkyně pro řízení sekce sociální politiky č. 8/2019, Ministerstvo práce a sociálních věcí, která vešla v účinnost 1. 7. 2019.

V naší organizaci máme nastavené financování organizace - pěstouni v poměru přibližně 5:3. Tedy z částky 48.000 Kč jde 30.000 Kč na náklady organizace (mzdové náklady, cestovné, telefony, tisk, pomůcky pro práci v rodinách apod.) a 18.000 Kč jde na služby pěstounům (vzdělávání, respitní pobyty, odborná pomoc, výpomoc apod.). Jednotlivé limity pro čerpání konkrétních služeb jsou uvedeny ve Vnitřní směrnici č. 01/2020.

Proplácení akcí a služeb jiných organizací

Pokud pěstoun chce využít služby jiné organizace a počítá s proplácením, je nutné toto mít dopředu od KP schváleno. Poté službu absolvuje, zaplatí a nechá si vystavit doklad o zaplacení na jeho jméno. Následně vypíše odpovídající žádost o příspěvek (viz níže), předá jej KP anebo pošle do kanceláře. KP svým podpisem stvrdí proplácení dané částky (anebo žádost po konzultaci s pěstounem upraví), předá účetní, a posléze je částka proplacena na účet pěstouna (případně hotově z pokladny – pro některé pěstouny je toto jednodušší).

Pěstouni za účelem proplácení jednotlivých služeb musí předložit následující:

- **vzdělávání** - Žádost o proplácení vzdělávacího semináře nebo vzdělávací akce, potvrzení o účasti (např. certifikát, který obsahuje počet absolvovaných hodin, téma a datum akce a potvrzení o zaplacení,
- **respitní péče** - Žádost o příspěvek na tábor/jiný dětský pobyt v rámci čerpání respitní péče, potvrzení o platbě a účasti dítěte na pobyt,
- **výpomoc** - Žádost o příspěvek na výpomoc při péči o dítě/děti, Smlouvu o hlídání dítěte/děti (také v případě individuálního hlídání na místo respitního pobytu), Prohlášení k překážce v zajištění osobní péče o svěřené děti,
- **odborná pomoc** - Žádost o příspěvek na odbornou péči/služby, doklad o zaplacení.

Další podmínky jako lhůta pro doložení žádostí a dalších dokumentů, proplácená suma, spoluúčast pěstounů na stravu a ubytování a **jednotlivé žádosti jsou uvedeny ve Vnitřní směrnici č. 01/2020.**

Dohled nad výkonem PP

Pěstouni mají povinnost umožnit KP sledovat, jak jsou ujednání v Dohodě naplňována. KP tedy vykonává dohled nad výkonem PP, což realizuje skrze osobní kontakt s pěstounskou rodinou popsany výše. Většina práce KP je na úrovni podpory rodiny, zprostředkování dalších odborných služeb a poradenství. Nicméně patří sem také dohled nad samotnou péčí o dítě. Ačkoli u většiny rodin je role KP spíše podpůrná, je důležité nezapomínat také na kontrolní úlohu KP. Je podstatné opakovaně si pokládat otázku (alespoň 1x v roce při vyhodnocování cílů), zda péče rodiny je pro dítě prospěšná a žádoucí. Zvláště v situacích, kdy je patrné, že rodina řeší vážné problémy, je důležité mít toto stále na paměti. Pokud se postupně ukazuje, že v rodině jsou problémy, které ohrožují dítě – např. alkoholismus nebo jiná závislost, příliš autoritativní nebo hyperprotektivní výchova, neadekvátní tresty, nemoc pěstouna (např. deprese, které jej inhibují v péči o dítě), pak si tuto otázku klademe výrazně častěji. Naším cílem je udržet dítě v přirozeném rodinném prostředí, které je však funkční a dítěti přináší bezpečí, jistoty a podporu. Pokud se některý z výše uvedených nebo jinak závažných problémů objeví,

aktivně tuto situaci řešíme. Pěstouni musí vědět, jak situaci hodnotíme, musí od nás slyšet, jaké jsou možnosti postupné práce na zlepšení situace. KP pak případ konzultuje s koordinátorem provázení/OG, téma téma vždy bere na supervizi a intervizi. Četnost provázení se zvyšuje. Vhodné je vyvolat případovou konferenci zaměřenou na způsob řešení problému, ideálně také úzce spolupracovat s OSPOD rodiny, pokud je to možné. KP pravidelně spolu s intervizním pracovníkem vyhodnocuje situaci dítěte a další postup v nejvyšším zájmu dítěte. Vždy je však na misku vah potřeba položit rizika přicházející z ústavní péče, a proto toto řešení by mělo být až jako poslední možné.

9. Práce KP s dítětem

Každé setkání s rodinou by mělo obsahovat část, kdy jsme v kontaktu s dítětem. Pokud to není proti zájmu dítěte, trávíme vždy čas s dítětem o samotě. Pokud je dítě příliš malé, stydí se a přistupuje k nám jako k cizímu, využíváme společný čas s pěstouny ke společné hře, malování či povídání. S dítětem je vhodné trávit čas v prostředí jemu známém a příjemném, ideálně např. v dětském pokoji na koberci, na zahradě, možné jsou procházky s dospívajícími po městě, doprovod do kroužků apod. Práci s dítětem dělíme na volnou hru a povídání, techniky zacílené na sebezpoznání dítěte a techniky zacílené na konkrétní řešení či mapování problému, situaci či zvládání emocí.

V kontaktu s dítětem je opravdu funkční:

- **Otevřenost a upřímnost** - dítěti říkáme vše tak, jak to doopravdy je. Proč něco děláme, mu otevřeně vysvětlujeme. Sdělujeme také něco ze svého života, a tím danou věc „znormalizujeme.“ Např. řeknu dítěti, že s ním chci dělat ekomapu, protože úplně nerozumím tomu, jak to u nich v rodině funguje a zajímal by mně jeho názor. Když se ptám po tom, kdy bylo naposledy smutné nebo plakalo, také já řeknu, kdy jsem byla smutná a plakala – lidé prostě občas pláčou a jsou smutní.
- **Autenticita a sebejistota** – nesnažit se být s dítětem někým jiným. Ideální je, když je KP svůj, i se svými chybami i se svými přednostmi. Děti dobře poznají, když si na něco hrajeme. Zároveň je dobré si uvědomit, že naše zdravá sebejistota a uvolněnost se pak přenáší na dítě. Pokud vnímám, že si nejsem jistý nebo situace je strojená nebo rozpačitá, nejjednodušší je ji přímo pojmenovat a vše se uvolní. (Např. *“Je to trošku divné, když se ještě moc neznáme, abychom spolu byli sami, že? I pro mě. Ale navrhuji si to udělat příjemné. Kde je u vás nejlepší posedět?”*)
- **Používat slovník dítěte** – dost různý je u pubertáků a u batolat. Na druhou stranu to u těch pubertáků nepřepísknout, spíše volit svůj vlastní uvolněný slovník než vyloženě jeho (to je pak násilné).
- **Nebát se kontaktu s dítětem** – pro ty, kteří nejsou spontánní v kontaktu s dítětem, se těžko radí. Ale je dobré si uvědomit, že ač chceme nebo ne, pořád máme u dítěte jinou roli. Jsme dospělí, jsme z kontroly (klidně to tak pěstouni i dítě mohou vnímat), a pokud se bojíme dělat s dítětem reálnou práci, tak je to pro něj spíš zbytečný čas. Je dobré vědět, že většina dětí touží po tom, aby se jim dospělí věnovali a dali jim pozornost, slyšeli, co říkají. Většina dětí chce, aby někdo řešil to, co je trápí. To, nad čím přemýšlí. Většina dětí je rychle přátelská.
- **Opravdový zájem + co je podstatné pro dítě** – najděme v sobě opravdový zájem o dané dítě. Chtějme jej poznat, a dávejme to najevo. Neptejme se na fráze (Co ve škole? Co známky? Co učitelé? Co kluci?), ale ptejme se, co dnes bylo pro dítě důležité? Co ho našťvalo? Co ho potěšilo? Kdo je jeho nejbližší kamarád a proč? Jaká hudba se mu líbí a čím? Hledejme nejen zájem dítěte, ale zájem, který máme s dítětem společný. Tak vzniká přátelství, důvěrný vztah. Udržujme oční kontakt, využívejme milé oslovení dítěte.
- **Dělejme s dětmi techniky** – děti cca od 10 let velmi baví sebezpoznání, děti mladší zase baví zajímavé hry. Připravme si s dětmi vždy nějakou činnost. Možná je i dohoda, že jednou vymyslí program ony a jednou my.
- **Nastavme si, co z našeho hovoru půjde pěstounům** – na závěr se vždy děti ptejme, co z toho můžeme říci nebo ukázat pěstounům. Pokud to nechťejí, informujme je o možnosti označit spis jako “důvěrný”, tedy pro pěstouny nepřístupný.
- **Otvírejme s dětmi aktivně tabuizovaná nebo náročná témata** – kdo jiný by to měl dělat? Pro většinu dětí je to důležité. Může jít o myšlenky na biologické rodiče či sourozence, představy o nich, strachy, šikana, problémy mezi pěstouny, atp. Jen tak můžeme zmapovat, co dítě dál potřebuje.

První setkání s dítětem

Na první setkání s dítětem je potřeba mít dostatek času, alespoň 1 hodinu, abychom mu mohli sdělit vše potřebné a zároveň s ním navázali přirozený kontakt. Cílem je porozumění dítěte tomu, proč tam chodíme, proč si s ním budeme povídat, co je naším úkolem, co od nás může čekat. Také informace o jeho právech, o tom, jak nás může kontaktovat. Rozhodně KP:

- **Nastaví oslovování** křestním jménem a **vzájemné tykání** – existují však případy, obzvlášť u dospívajících, kdy je pro dítě v PP obtížné KP tykat. Toto pozorujeme u starších či dospívajících dětí, které na tykání přistoupí nebo si zvyknou později. Respektujeme to.
- **Vysvětlí, proč tady jsem** – dítěti sdělí přiměřeně věku vše stejně tak jako dospělému. Např.: *Dítě je v PP, zákon říká, že takovým rodinám a dětem má někdo pomáhat, pěstouni si vybrali nás. Jak často budu k nim chodit, povídat si s pěstouny, a potom vždy s ním/nimi. Cílem je zajistit pěstounům školení, proplatit tábory, pomoc s problémy ve škole, pomáhat pěstounům nebo jemu, když si nebudou vědět rady, najít psychologa, když bude potřeba, zjišťovat dítěti informace o rodičích nebo zajistit s nimi kontakt. Povídat si o všem, co ho trápí. Musím pak psát zprávy sociálce a zprávy k sobě do spisu. Je možné si povídat tak, aby to pěstouni nevěděli. Chci, aby návštěvy byly pro mě i pro něj fajn a příjemné, aby je vnímal jako pomoc a ne dohled.*
- **Předá Kartu pro dítě – kontakt** (příloha č. 9), vysvětlit, jak dítě může KP kontaktovat, plus kde najít pomoc (linka bezpečí).
- **Sdělí, jak si může stěžovat** – na Kartě je řečeno, jak si může dítě stěžovat, což je třeba vysvětlit přiměřeně věku.
- **Vysvětlí práva dítěte** – vysvětlit stručně s tím, že to bude zajišťovat právě KP. Právo na informace, na vyjádření názoru, na pravidelný osobní kontakt s oběma rodiči, na soukromí, na ochranu. Tzn. *aby měly dost informací (o tom, proč jsou v PP, o jejich rodině, o tom, co se s nimi právě děje, když je průšvih), aby se jich někdo ptal na názor, když se bude dítě něco důležitého (a řekl to pak soudu), aby měly kontakt s rodiči (anebo aspoň aby se to zkoušelo nebo našly informace o nich a aby je dítě mělo), aby bylo dohlédnuto, že se dítěti daří dobře a nedějí se mu špatné věci a když ano, aby se někdo postaral o jeho ochranu (viz Manuál k dobré práci DPD).*
- **Sdělí, jak bude vypadat čas strávený s KP** - hra, kreslení, technika, procházka, povídání... A jak dlouhé to bude.

K malým dětem je dobré přistupovat jako teta/strejda/starší kamarád na návštěvě (nicméně nechat si říkat jménem, ne teta a strejda – to by bylo matoucí), mít vymezený čas na společnou hru. Jako funkční se osvědčuje vyprávět příběhy/pohádky o jiných pěstounech a o jiných dětech, které potřebovaly pomoc, podporu, a jak jim jiný KP mohl pomoci. Tímto lépe vysvětlit účel KP. A proto jste tam vy, abyste je dobře znali, a kdyby někdy v budoucnu náhodou potřebovaly pomoci, abyste byli nablízku. Poté hra s dítětem – desková, PC hra, povídání. Plán, co budete dělat příště.

Techniky práce s dítětem

V rámci provázení PP je možné použít také nejrůznější techniky usnadňující práci s dítětem, rodinou či tématem, jsou přínosné v mnoha ohledech. Tyto nejrůznější metody a techniky je možné poznat na mnohých odborně zaměřených školeních, a poté je sdílet například v průběhu setkání klíčového týmu. Zde je pár návrhů, jejichž detailnější popis, šablony a materiál lze najít v kanceláři DPD Svitavy i Teplice, případně se v nich dále vzájemně s ostatními KP vzdělávat.

Kniha: Třináctá komnata dětské duše

Kniha Třináctá komnata dětské duše (V. Oaklander) je k dispozici v obou kancelářích DPD a je povinnou literaturou pro všechny KP. Je plná nejrůznějších psychoterapeutických technik, které je však velmi snadné transformovat do práce KP. Rozdíl je především v zacílení. Pokud chceme mapovat situaci v rodině, pomoci dítěti uvědomit si emoce a vztahy, své prožívání, jsou tyto techniky velmi vhodné.

Nejjednodušší je vybrat si některou z technik, vyzkoušet ji na sobě nebo na své kolegyni, a poté jít rovnou do praxe. Osvědčuje se začít s dětmi, kde máme příjemně navázaný vztah tak, abychom techniku více dostali „do krve.“ Podstatné je zapisovat si interpretace dítěte (to, jakými slovy obrázek dítě popisuje samo), zápis mu pak přečíst. Společně práci nafotit a naskenovat do elektronického spisu, případně označit jako „důvěrné“. Všechny tyto techniky jsou zacílené na lepší sebezpojetí dítěte, jeho vyšší sebezpoznání a pro nás jsou jednoznačným mapovacím nástrojem zjišťujícím potřeby dítěte, jeho přání, strachy, ale také vztahy s členy rodiny. Již otestované techniky z této knihy jsou:

- Já jako růžový keř,
- Imaginace bezpečného místa,
- Ztvárnění hněvu,
- Začarovaná rodina (zvířata, tvary apod.),
- Práce s hlinou.

Ekomapa

Je vhodná pro zmapování vztahů a vazeb v pěstounské rodině, vnímání jednotlivých osob dítětem. Potřeba – papír A3 s terčovnicí, plastelína nebo figurky. Dítě/dospívající má z plastelíny modelovat jednotlivé členy rodiny a stavět je na terčovnici. Během modelování figurek o dané osobě povídá - o jeho vlastnostech, jaký je, co má rád, jaký k němu má vztah. Podstatné je, aby figurka stála, a bylo vidět, kde jsou oči (kam se dívá). Poté dítě sděluje, kam kterého panáčka staví, případně proč. Můžeme se ptát, kam se kdo dívá a proč, co by dotyčnému řekl, kdyby mohl atd. Je možné figurky přemístit podle toho, jak by si dítě přálo, aby to bylo. Pokud samo nezhotoví biologické rodiče, je možné je vytvořit a nechat postavit na terčovnici také. Důležité je zapisovat si komentáře (dítěti pak můžeme přečíst, co jsme si zapsali) a ekomapu nafotit s přidanými jmény k figurkám (ilustrační fotka záměrně jména nemá).

Prstoví maňásci

Vynikající pro jakoukoli zacílenou práci s dítětem jsou prstoví maňásci (odzkoušená např. sada z IKEA). Jsou skvělí při práci s identitou dítěte, při přípravě na přemístění, při řešení výchovných potíží, k orientaci v tom, co se aktuálně děje s jeho rodinným systémem, k řešení výchovných problémů. Práce s nimi je vhodná pro děti od 1,5 roku po děti, které na to ještě reagují (7 – 9 let, dle vyzrálosti). Podstatné je přímou řeč přizpůsobit slovníku dětí. Čím mladší děti, tím méně slov a více citoslovcí, možné je i využití dalších hraček (autíčka, leporela jako domečky apod.). Důležité je, aby daný příběh byl pravdivý, je potřeba dohrát scény až do úplného konce. Občas je vhodné s dětmi udělat pauzu (jejich emoce mohou být silné). Důležité je zapsat si jména a role jednotlivých zvířátek, aby se příběh přišť mohla znovu hrát.

Cesta života, osa života

Cílem je s dětmi zmapovat jejich život od prenatální části doposud. Zjistit, kolik toho vědí a mít podklad pro získání souhlasu k zjišťování dalších informací. Poté, co informace získáme, můžeme zřehlednit členy rodiny, popsat stěžejní události v životě rodiny, reakce členů rodiny apod. Ideálně ztvárníme na velký flipový papír, kde dítě nakreslí svou cestu životem, naznačí místo, kde se narodilo a poté všechny stěžejní body. Pro přehlednost se používají různé barvy (např. narozeniny, které určují věk dítěte), vhodné je také používat post-ity, které se dají přelepovat a jejichž barva může znamenat např. biologickou rodinu, ústav, pěstounskou rodinu apod. Nejprve dítě zakreslí vše, co ví, poté všechny rané vzpomínky, nakonec přidáváme informace od nás, pěstounů nebo se dohodneme, že informace získáme a příště se k ose vrátíme. Cílem by mělo být, aby dítě bylo schopno vyprávět svůj životní příběh. Ve zjednodušené formě (jen nejdůležitější informace, bez detailů) lze provádět např. s provázkem, kde dítě dělá uzlíky apod.

Kouzelná krabice Sheffkids

Tým pro komunikaci s dětmi ve městě Sheffield, Velká Británie, používá řadu technik, které usnadňují práci s dětmi. Na základě jejich vstřícnosti během jejich semináře v Čechách (zajistila organizace Lumos) nám zpřístupnili v češtině velkou spoustu těchto materiálů. Lze je najít a stáhnout na této adrese: <http://sheffkids.co.uk/adultssite/Czech/resources.html>.

Kouzelná krabice obsahuje značné množství nejrůznějších hraček-technik a pracovních listů, které usnadňují práci s dítětem a můžeme je použít pro práci na Knize života, při zjišťování novinek dítěte, při snaze zjistit nové informace o životě rodiny, o prožívání a pocitech dítěte, vlastně na cokoliv bude potřeba. Vytvoření této krabice pro dítě zajišťuje KP. Není nutné mít ji hned, ale je možné vytvářet ji postupně podle toho, jak bude pracovat s dítětem. Velmi dobře se mnohé techniky dají použít také v rámci respitních nebo seberozvojových akcí pro děti.

Do krabice patří například zalaminátované postavičky z papíru, které je možné pomalovat a na prut, lovit z rybníku, jakožto členy rodiny a poté si o nich povídat, autíčka jezdící po mapě cest a zastavující se u různých lidí a domů, nejrůznější tvořící materiál, zalaminátovaná papírová zeď, na kterou je možno psát grafity nebo vzkazy, velký maňásek, matřjošky, hrací skříňka na různá tajemství, kostka se smajlíky, a další podobné hračky a prostředky. Více informací a inspiračních fotografií (z třídeního semináře Sheffieldského týmu pro komunikaci s dítětem) je k dispozici v kanceláři ve Svitavách, stejně jako tyto již vytvořené pomůcky:

- měkká plyšová kostka holčička/chlapec s obličejí různých emocí,
- velký plyšový maňásek Arfík (tykadla na emoce, velké uši na zip pro uchování tajemství),
- magnetické pruty s rybičkami na různé otázky,
- nešpinící modelovací písek, výtvarné potřeby.

Varianta k této krabici je například Focus box od organizace Velký vůz Sever, který je k dispozici v kanceláři Svitavy i Teplice.

Jednostránkový profil dítěte

Opět technika Sheffieldského týmu pro komunikaci s dětmi. Jednotlivé grafické formuláře jsou ke stažení na stránkách <http://sheffkids.co.uk/adultssite/Czech/resources.html>. Cílem práce je podpora sebevědomí dítěte, vědomí, v čem jsem dobrý, co na mne ostatní mají rádi, kdy jsem šťastný, a jakou potřebuji podporu. Jedná se o jeden list papíru (barevná šablona), ve které jsou vyplněná okýnka: „Co je na mě skvělé“, „Z čeho jsem šťastný“ a „Jakou bych chtěl podporu,“ která se následně zalaminuje. Po jejím vypracování může viset dítěti doma nad postelí, ale zároveň její kopie může používat respitní tým, nebo člověk, který jde dítě hlídat apod. Profil totiž obsahuje informace, jak s dítětem pracovat a to pouze pozitivně laděnou formou. Také samotná práce na profilu dítěte je pro dítě velmi podporující. Vždy se pracuje s celou rodinou, která spolu s dítětem jednotlivá okénka vyplňuje. Nejdříve si dítě vybere typ šablony, která se mu líbí, a potom se KP celé rodiny ptá: „Co je na Aničce opravdu skvělé?“. Všichni říkají, čeho si na Aničce váží, co oceňují, co mají opravdu rádi. Anička se také zapojuje, ale především je to pro ni opravdu výjimečný pocit, slyšet o sobě tolik hezkých věcí. Poté se věnujeme stejným způsobem okénku, z čeho je Anička šťastná. Pracovník všechny nápady zapisuje. Aby se mohlo vyplnit okénko poslední – „Jakou podporu Anička potřebuje?“. Používá se ještě jiný pracovní list. Na něm se namaluje do obláčku den, který je opravdu nejlepší (co dítě dělá, jak se chová, jak to vypadá okolo). Poté se namaluje den, který nestojí za nic (co v takový den Anička dělá, co dělají ostatní, jak to okolo vypadá). Na závěr spolu s rodinou a Aničkou přemítáme nad tím, co se musí stát, aby se ze špatného dne stal den dobrý. Všechny nápady zapisujeme a jedná se o to, co napíšeme do poslední

kolonky profilu – podpora. Celý profil se později zpracuje v počítači, přidá se fotka dítěte a na příští setkání se přinese zcela hotový. Pozor je potřeba dát u rodiny, která aktuálně na dítěti nevidí nic dobrého. Je proto potřeba dopředu vysvětlit účel této techniky pěstounům.

Kniha života

Cílem je podpora a rozvoj identity dítěte (vědomí, kým jsem), v případě společné práce dítěte a pěstounů také rozvoj attachmentu (citové vazby). Zároveň však práce s Knihou života a životním příběhem dítěte napomáhají pěstounům při pochopení či porozumění situaci biologických rodičů, což je pro dítě neméně podstatné. Jedná se o společné vytváření životního příběhu dítěte, na kterém se podílí dítě, případně také pěstoun (mohou i ostatní členové rodiny) a KP. Má formu osobní kroniky, kterou s dítětem vytváříme, a která zaplňuje bílá místa ve vzpomínkách a vědomí vlastní minulosti dítěte. Informace je nutné sbírat od sociálního pracovníka a ze spisu dítěte na OSPOD, širší rodiny dítěte, z jeho vzpomínek, z ústavů, kde žilo apod. Předpokládá terénní až skoro detektivní práci. Knihu života můžeme začít od narození nebo ještě prenatálního období a stavět ji směrem k současnosti, nicméně je možné začít také v současnosti a jít v knize retrospektivně. Podstatné je, aby kniha byla realizovaná v kroužkové vazbě či šanonu tak, aby se dala doplňovat o další strany tam, kde právě potřebujeme. Velmi zásadní je nevyhýbat se žádným skutečnostem a popisovat je tak, aby to pro dítě bylo přijatelné. Je vhodné, aby kniha začínala obdobím před narozením dítěte u jeho rodičů, zahrnovala jeho porod, rané dětství, hezké chvíle i potíže v rodině, odebrání z rodiny, život v ústavu (pokud byl), příchod do nové rodiny a zásadní situace dítěte v nové rodině a vůbec v celém dětství. Formu je nutné uzpůsobit věku dítěte. Informace, které nejsou známé, je ideální vypátrat, každá drobnost, která je správně podaná, může doplnit malý dílek skládačky života dítěte a podpořit tak jeho zdravé sebepojetí. Zvláště informace o zájmu biologických rodičů, jejich návštěvách či telefonátech v ústavu, důvody odebrání – jsou velmi podstatné. Fáze, u nichž nám chybí informace, je možné jen načrtnout, tam, kde chybí fotografie, je možné kreslit obrázky či vytvářet koláže. V současné době máme v DPD k dispozici Knihu života - cestou, necestou (Velký vůz Sever) a Knihu života (Otevřená rodina, z.s.).

Karty pro práci s dítětem

Pro práci s dítětem můžeme dobře využívat také různé druhy karet - terapeutické nebo herní. Lze je využít k rozhovoru o tom, jak se mají, jak prožili určitou situaci apod. Fungují na základě metafory a vlastní představivosti. Konkrétní návody k použití jsou k dispozici u jednotlivých balíčků karet. Sady karet jsou k dispozici v obou kancelářích DPD a jsou to tyto:

- Dixit - jeden obrázek řekne více, než tisíc slov,
- Cesta k sobě - inspirační obrázky pro malé i velké na různá životní témata,
- Cope - terapeutické karty pro práci se stresem a traumatem,
- Karty s příběhy – povzbuzení a prohloubení konverzace,
- Moře emocí – vyjádření pocitů beze slov nebo jako pomoc slova najít,
- Mythos – pro povzbuzení vyprávění, představivosti, konverzace,
- Resilio - metaforické karty zátěžových situací a zdrojů zvládnutí,
- Resilience – terapeutické karty na podporu psychické odolnosti,
- Truhlice minulosti – metafora dětských zážitků,
- Světem hodnot – co je pro nás v životě či v práci důležité, správné, dobré,
- Život je život – situace a stavy, ve kterých se (často) nacházíme,
- The River + Guide book – zkoumání naší cesty, jejích zdrojů, překážek, milníků.

10. Podpora identity, kontakt s biologickou rodinou

KP podporuje pozitivní sebeobraz a sebepojetí dítěte. Součástí sebepojetí dítěte je vědomí vlastní identity, které je tvořeno naší minulostí, vzpomínkami, zkušenostmi, zájmy, plány apod. U dětí vyrůstajících mimo původní rodinu mnohdy chybí velká část jejich minulosti, kterou mohou nahrazovat jak idealizováním reality, tak představami, které mohou být mnohonásobně horší, než jaká je skutečnost. Zároveň mají mnohdy skutečnosti z raného dětství vytěsněny nebo jim nerozumí a jejich osamocená interpretace je může negativně ovlivňovat v jejich běžném životě i budoucnosti. Proto podporujeme práci na identitě a podporujeme kontakt s rodiči a příbuznými dítěte.

Podpora identity dítěte

Identita dítěte a vůbec otázka biologické rodiny je většinou u pěstounů velmi **citlivé téma**. Už u sepisování Dohod se doptávají, co tato jejich povinnost obnáší a je záhodno je uklidnit, že nepůjde o žádné rychlé a nárazové kontakty dítěte s rodinou po dlouhé době, a navíc bez zájmu dítěte.

Pro otevření tohoto tématu je potřeba počítat s poměrně velkým časovým obdobím, nutná je **bazální důvěra mezi KP a pěstouny**.

Téma udržování kontaktů dítěte s biologickými rodiči a příbuznými vyvolává strachy a obavy, ať už vyřčené a sdílené či skryté. **Obavy a strachy jsou jak na straně pěstounů** (oni se nám najednou objeví za dveřmi, budou si chtít dítě odvést, provedou dítěti něco zlého, situace zcela rozhodí dítě), **tak na straně dítěte** (strach, jak rodič žije, zda je má rád, jak zareaguje, jak zareagují pěstouni, jak to bude probíhat, co se stane a mnoho jiných i hlubokých strachů), **ale i na straně rodičů** (pocity viny, otázky po tom jací jsou pěstouni, obavy z odmítnutí dítětem).

Proto je potřeba zabezpečit míru zpracování tohoto tématu nejprve v pěstounské rodině, což je úkolem KP. Začít se dá povídáním s pěstouny a prací s nimi, jelikož je také jejich úkolem přijmout fakt, že biologičtí rodiče dítěte tu byli, jsou a budou. Snahou KP je, aby jim pěstouni byli schopni (alespoň do určité míry) porozumět a v ideálním případě najít pochopení pro jejich životní osud. Neznamená to, že by najednou měli mít rodiče rádi nebo snad omlouvali či snižovali jejich chování, které vedlo k odebrání dítěte. Je ale dobré, když budou schopni vnímat život rodičů bez potřeby posuzování, a to především v přítomnosti dítěte, které jim bylo svěřené. Pro dítě je úlevou, když pěstouni dokáží mluvit o jeho biologických rodičích popisně, bez negativního zabarvení. Je to krok k tomu, že se na ně dítě může obrátit, když ho toto téma trápí. Mít k rodičům respekt může být opravdu těžké obzvlášť u příbuzenských pěstounů. Tedy je výhodné, když pěstouni dokáží alespoň zdůraznit, co dobrého biologičtí rodiče s dítětem zvládli, kdy se k němu chovali dobře, dokáží vystihnout alespoň nějaké jejich pozitivní rysy.

Ideálně teprve poté, co téma mají zpracované pěstouni, je vhodné pomalu otevírat téma rodičů s dítětem. Nicméně v realitě se většinou stává, že pěstouni rodiče přijímají současně s dítětem, někdy i později. Většinou je nutné pracovat s oběma stranami najednou.

Základní premisa v práci s tímto tématem zní, „pokud dítě nemá rádo své rodiče, nemůže mít rádo samo sebe“. Dítě je nemusí milovat horoucí láskou, ale mělo by je mít rádo, za to, že mu dali život, že ... (lze doplnit pro každé dítě zvlášť) a umět porozumět jejich složité životní situaci, která způsobila, že se o něj nedokázali postarat. Tyto velmi náročné věci je mnohdy těžké chtít po dospělých natož po dětech s traumatickou minulostí. Nicméně tyto premisy opravdu napomáhají tomu, aby dítě nakonec přijalo samo sebe. Vhodné je udělat ekomapu na biologickou rodinu, osu života, pátrání po informacích, navštívit bývalý ústav a nafotit si dokumenty apod. Je možné využít také materiály z Focus boxu nebo přímo vytvářet Knihu života.

Kontakt s biologickou rodinou

Kontakt je možné uskutečňovat jak volný, tak asistovaný. **Kontakt volný** je realizován nejčastěji v případech, kdy pěstounská rodina již kontakt s rodinou udržuje, jsou nastavená a dodržovaná pravidla a zúčastněné strany mají pocit, že vše probíhá dobře. I takové rodině je však nabídnut kontakt asistovaný, kdykoli jej budou potřebovat.

Kontakt asistovaný realizujeme, když o něj dítě nebo alespoň jeden z pěstounů nebo rodič/příbuzný požádá, a to na základě dohody se všemi zúčastněnými stranami. Místo asistovaného kontaktu je vždy domluveno dopředu se všemi stranami, jde o místo bezpečné (zajištěno přiměřené soukromí, příjemný prostor), zvláště v počátku jde o místo neutrální (nikoli bydliště pěstounské rodiny nebo rodiče) a vždy je v dosažitelné blízkosti pěstounské rodiny nebo rodiče/příbuzného. Asistovaný kontakt je vždy plánován, dochází k přípravě všech zúčastněných stran (dítě, rodič/příbuzný, pěstoun), přičemž příprava zahrnuje minimálně jedno setkání s každou stranou, kde se ventilují očekávání a emoce, nastavují pravidla, připravují otázky apod.

Od roku 2019 používáme pro vyhodnocení rizik kontaktu dítěte s biologickou rodinou formulář, který vznikl ve spolupráci několika organizací (Amalthea, Latus pro rodinu, Nadace Sirius). Formulář je vodítkem pro nastavení frekvence a formy kontaktu. Vznikl také manuál Kontakt dětí v NRP s biologickou rodinou, který mají KP k dispozici. Materiály jsou ke stažení na www.kontaktdetivnrcz.

Nechceme vymýšlet, co už bylo vymyšleno, a proto v takto citlivé situaci, která by však pro dítě i rodinu měla být běžná, postupujeme podle metodiky **Komunikace s dítětem o biologické rodině & kontakt dítěte s biologickou rodinou**, autorky Veroniky Uhlířové, organizace Velký vůz sever (příloha č. 10). Tuto metodiku má každý KP podrobně nastudovanou. Zvláště u kontaktů po několika letech, kdy se zúčastnění vůbec neznají, je velmi podstatné dodržovat základní pravidla. Zkušenost nám ukazuje, že pokud je nepodceníme, dopadne kontakt pro všechny strany velmi dobře nebo alespoň uspokojivě. Z těchto pravidel stojí za zdůraznění:

- **S kontaktem souhlasí dítě, pěstouni i rodiče.** Bez souhlasu jakékoli z těchto stran nedoporučujeme kontakt realizovat a odložit jej, dokud dotyčná strana nebude více připravena.
- **Osobní setkání KP s rodičem a jeho příprava.** Toto by mělo proběhnout dopředu. Vynaložené úsilí (většinou rodič bydlí daleko a je nutné za ním přijet) se mnohonásobně vyplatí. Cílem je, aby rodič porozuměl situaci dítěte. KP zjišťuje emoční nastavení vůči dítěti i pěstounům, informace o minulosti, představuje pravidla kontaktu, krizový plán, témata hovoru, posloupnost činností setkání, hovoří o vhodném dárku a připravuje rodiče na emoce. Zkušenost ukazuje, že když se toto nepodcení, AK dopadne dobře. Rodiči je potřeba se výrazně věnovat, jelikož nemá jinou doprovodnou osobu (pěstounům je toto potřeba vysvětlit). Vytvořit fotky rodičů a ukázat fotky dítěte.
- **Příprava dítěte, pěstounských sourozenců a pěstounů.** Sdílet vše, co jsme od rodičů zjistili, pojmenovat strachy a obavy, ukázat fotky, představit plán setkání, časovou posloupnost, připravit seznam otázek dětí, seznam otázek pěstounů, témata hovoru, hovořit o vhodném dárku. U dětí si opakovaně ověřovat, že tomu rozumí, nechat je převyprávět postup setkání, krizová místa apod. Důležité je věnovat pozornost dítěti v PP, které rodiče nenavštívili (jiné dítě v rodině), ošetřit jeho emoce, pracovat s ním na jeho identitě.
- **Asistovaný kontakt**
- **Vyhodnocení zvláště s rodiči, s pěstouny, s dětmi**

Další detaily dle výše zmíněné metodiky a již odvedených asistovaných kontaktů po dlouhé době lze čerpat u ostatních KP a koordinátora provázení.

11. Příprava na přemístění dítěte

Přemístěním dítěte je v kontextu NRP myšleno jakékoli přemístění dítěte, při němž dítě na dlouhou dobu mění své pečující osoby a své domácí prostředí. Tudíž sem patří:

- přemístění dítěte ze své rodiny do PP na přechodnou dobu,
- přemístění dítěte ze své rodiny do ústavního zařízení,
- přemístění dítěte z pěstounské rodiny (nebo jiné rodiny, v níž dlouhodobě vyrůstalo) do nové rodiny nebo do ústavního zařízení,
- návrat dítěte z přechodné pěstounské rodiny nebo ústavního zařízení zpět do své rodiny,
- přemístění dítěte z přechodné PP do dlouhodobé péče (adoptivní či pěstounské rodiny),
- přemístění dítěte z ústavu do dlouhodobé péče (do adoptivní či pěstounské rodiny),
- jiné velké změny bydliště a pečujících osob a dítěte.

Přemístění je pro dítě obrovská změna a především obrovský stres a zátěž. Dochází k přerušení vazby na primárního pečovatele, nebo dokonce k znemožnění jejího vytvoření. Náročná je také doba adaptace. Ve většině případů se náhlé přemístění dítěte stává traumatem, které posléze dítě provází po celé dětství, případně i celý život. Ač je každé dítě jedinečné, jinak citlivé a jinak odolné ke změnám, je možné říci, že přemístění se stane traumatickou událostí pravděpodobněji:

- když je přemístění náhlé a nečekané,
- když dítě neví, kam jde, kdo tam bude, jaké to tam bude, co se s ním děje, kdy se vrátí, kdy uvidí své blízké,
- když jde o přemístění opakované,
- čím je dítě mladší,
- čím výraznější bylo připoutání k pečující osobě a přemístění bylo náhlé,

Úkolem KP je minimalizovat pravděpodobnost traumatizace dítěte. Toho dosahuje přípravou dítěte na přemístění a přípravou stávajících a nových pečujících osob. Jelikož je přemístění dítěte stěžejní součástí náhradní rodinné péče, je potřeba k tomuto procesu být velmi vnímavý a věnovat mu náležitou pozornost. Zároveň je potřebné být flexibilní a přizpůsobit doporučené postupy všem situacím, které jsou ze své podstaty jedinečné. Připravit dítě k přemístění je možné nejen když máme dostatek času (např. měsíc či týden), ale také při náhlém přemístění např. při rychlém předběžném opatření z důvodu ohrožení dítěte, kde se vše odehrává v časovém rámci několika hodin.

Jelikož jsou potřeby a specifika dětí rozdílná ve vztahu k jejich věku a vývojové úrovni, je k dětem potřeba přistupovat rozdílně. Proto rozlišujeme

- **přípravu na přemístění malého dítěte (0 – 6 let),**
- **přípravu na přemístění staršího dítěte (7 – 18 let).**

Samozřejmě, že je však možné používat metody přípravy napříč tímto dělením (např. přemístovací kalendář s fotografiemi nebo obrázky už pro děti od 4 - 5 let a zároveň loutkové divadlo či pohádku pro dítě osmileté či desetileté). Vše záleží na zhodnocení potřeb dítěte, jeho chápání a naladění KP na dítě samotné.

Přesun dítěte je stěžejní životní změnou, a tudíž je velmi vhodné uspořádat za tímto účelem **případovou konferenci**, jíž bude dítě součástí. A to buď s cílem zmapovat, zda přemístění je opravdu to nejlepší možné řešení v dané situaci (Vyčerpaly se všechny možnosti? Co si o tom myslí dítě?). Zde si zúčastněné strany mohou jednoznačně sdělit svá stanoviska (Dítě uslyší jasné důvody, proč to tak je, případně se najdou jiná lepší řešení.) nebo naplánovat samotný přesun tak, aby byl reálný pro všechny strany a maximálně akceptoval zájem dítěte.

Informace zde uvedené vycházejí z jednodenního semináře organizace LUMOS – Přemístění malého dítěte, kde přednášela Naomi Deutsch (RemoteExpert Support Service – RESS, 2012), z článku

Jeronýma Klimeše, Pěstounská péče na přechodnou dobu – část předávání dítěte, z praxe pracovníků DPD a dalších školení, konferencí a sdílení dobré praxe z let 2012 až 2016, které se nám vžily pod kůži (a už neznáme zdroje). Uvedené postupy je vhodné vnímat jako „naš ideální postup,“ který vždy bude přizpůsoben aktuální situaci.

Příprava malého dítěte na přemístění

Přemístění je pro dítě velká změna, zátěž, stres a v konečném důsledku také trauma. A to navzdory tomu, zda se to okolí jeví jako změna z dlouhodobého pohledu pozitivní či negativní (odebrání od matky, příchod vytouženého dítěte do adoptivní rodiny). Kvalitní přípravou dítěte (u malého dítěte a nemluvněte především pak jeho okolí), můžeme tuto zátěž zmírnit. Dobrou přípravou zároveň můžeme napomoci přenesení citové vazby k novému pečovateli a podpořit rozvoj attachmentu k novým lidem. Mladšími dětmi jsou myšleny převážně novorozena, kojenci, batolata, ale také děti předškolního věku, kde však už zapojujeme také verbální metody přípravy. Mnoho z níže uvedených principů je však možné použít i u dětí mladšího školního věku.

Zásady přemístování dítěte:

1. Vazba se nepřerušuje a nevytváří nová, ale v ideálním případě se přenáší z původního pečovatele na pečovatele nového .
2. Hlavní úkol při přípravě je dát dítěti svolení k přenesení citové vazby na nové pečovatele.
3. Cílem přípravy je usnadnit dítěti přeměnu neznámého (prostředí, věcí, lidí) na známé.
4. Příprava mladšího dítěte je obvykle kratší a intenzivnější než příprava staršího dítěte (kojenec versus předškolák).
5. Dobrý proces přípravy závisí na pozitivním vztahu mezi současnými a budoucími pečovateli. Ideální je vytvořit alespoň v základním přístupu shodu na to, co je pro dítě dobré. Při přemístění z biologické rodiny je toto nejnáročnější a někdy vzhledem k časovému tlaku možná až nereálné, nicméně snažíme se dosáhnout alespoň vzájemného respektu.

Fáze přemístování:

1. **Plánovacího setkání** se účastní současní a budoucí pečovatelé, KP, případně i biologičtí rodiče (pokud nejsou jednou z vyjmenovaných osob a je to možné). Cílem je detailní plánování úvodního období, které se týká postupného seznámení se novými pečovateli s dítětem a převzetí každodenních praktických úkonů – krmení, hraní, ukládání ke spánku atd. Doporučuje se po tomto formálním setkání dát prostor k neformálnímu kontaktu mezi stávajícím pečovatelem (přechodná pěstounka, maminka, sestřička z kojeňáku, teta z dětského domova) a novým pečovatelem, jelikož tak mohou proudit drobné, ale důležité rady a detailní informace o dítěti. Zároveň tak dochází k vzájemnému poznávání a nastolení důvěry. Toto důvěrné nastavení poté dítě snadno vycítí a bude na nové osoby reagovat pozitivněji. **Plánovací setkání svolává KP.**
2. **První setkání** by mělo proběhnout v místě, kde je dítě aktuálně „doma“, přičemž současný pečovatel je vždy přítomen. Noví lidé jsou poučeni, že dítě na ně pravděpodobně nemusí nijak reagovat. Zároveň by měli přinést dárek, který dítěti zůstane jako symbol poznání se (medvídek, auto). Dále je možné donést hračky z domova, které však je vhodné zase odnést zpět, aby v novém domově dítě našlo věci, které už trochu zná. (Část hraček mu v ústavu/přechodné pěstounky může zůstat, a poté se sbalí s jeho věcmi, až půjde domů.) Podobně je možné domluvit zapůjčení hraček a pomůcek od přechodné pěstounské rodiny/kojeneckého ústavu dítěti s sebou a po adaptační době (cca 6 týdnech) je vrátit.
3. **Následná setkání a návštěvy v novém domově.** Následná setkání by měla probíhat rychle po sobě (u kojence, batolete alespoň obden). Noví pečovatelé postupně přejímají úkoly v péči o dítě (krmení, přebalování, hraní si, povídání). Ideální je, když dítě vidí nového pečovatele jako posledního před usnutím a jako prvního po probuzení v jeho stávajícím prostředí, případně pokud je možné zůstat přes víkend a převzít kompletní péči o dítě (avšak ne v neutrálním prostředí nebo

speciálním bytě, ale přímo v bytě přechodné rodiny nebo na oddělení, kde je dítě zvyklé). Jakmile dítě reaguje pozitivně a na nové lidi se těší, začínají společné návštěvy v novém domově (společně s původním i novým pečovatelem). Návštěvy mohou být půldenní i denní, postupně dítě může zůstat jen s novým pečovatelem. V novém domově by však nemělo probíhat více než jedno či dvě přespání (aby nedošlo ke zmatení dítěte, kde je doma). Stěžejní je dodržovat stejný režim, na který je dítě zvyklé v předchozím domově (spánek, jídlo, procházky, způsob krmení a koupání atp.). Dítě je dobré brát ven tam, kam budou nejvíce chodit - dětská hřiště, obchod, ale jen např. 2 místa (nebude pro něj tolik věcí nových). U dítěte z ústavu počítejte s tím, že nemusí být zvyklé vůbec chodit ven a může jít o velkou zátěž (nutné zjistit, přizpůsobit, raději zpočátku ven nechodit a začít po adaptační době pozvolna).

4. **Příprava na přesun** spočívá v dalším společném setkání všech zúčastněných, kde se naplánují detaily trvalého přesunu a zhodnotí, zda opravdu je vše připraveno. Svolává KP.
5. **Odchod:** I u velmi malých dětí (které tomu nerozumí), je vhodná malá oslava/rozlučka, že dítě odchází z ústavu nebo přechodné rodiny. (U přechodu z biologické rodiny je pak dobré vytvořit prostor pro adekvátní rozloučení.) Mělo by se hodně fotografovat, důležité je vyfotit pečující osoby (rodiče, personál) a kamarády dítěte (další děti v rodině, děti z ústavu). Bývalé pečující osoby (personál) by měly dítěti předat přáníčka, které se mohou uschovat na později, až bude dítě starší. Dítě si vyzvedávají noví pečovatelé, přičemž dítě předává **vždy osobně** ta osoba, k níž má dítě největší citovou vazbu. Zároveň se stěhují všechny věci dítěte, včetně všech přáníček, oblečení, hraček. (U ústavu zkusit vyměnit za věci nové, nebo domluvit zapůjčení na první měsíc.)
6. **Usazování:** v průběhu adaptace (cca 2 měsíce) je důležité přísně dodržovat režim, na který bylo dítě zvyklé, tak, aby alespoň něco v novém prostředí dávalo dítěti pocit jistoty a bezpečí. Noví pečovatelé musí být poučeni o případné regresi vývoje dítěte a přiměřené reakci. Je důležité na dítě reagovat adekvátně tomu, jak se projevuje (pokud se tříleté dítě najednou chová jako roční, pečovatel se k němu chová jako k ročnímu, podobně u šestiletého, které najednou má chování tříletého – chce se chovat, počůrává se, zdá se, že se neumí samo obléknout apod.). Měla by se uskutečnit oslava příchodu dítěte do rodiny, která se poté dá opakovat každý rok jakožto výročí. Zároveň je velmi důležitá podpora KP (volat zpočátku obden, posléze týdně). Pokud má dítě silnou vazbu k nějakému předchozímu pečovateli, je dobré když jej 1 - 2x navštíví v jeho novém domově – jde o podporu přenosu vazby, o ujištění, že jej dotyčný má stále rád a chce, aby dítě bylo v novém domově šťastné. Z návštěvy je opět dobré pořídit fotografie. Zpočátku je vhodné dodržovat tzv. šestinedělí, dopřát novým pečovatelům sžívání se a dítěti jistotu neměnného prostředí. Znamená to nemít návštěvy ani nechodit mezi mnoho lidí (širší rodina to musí ještě vydržet), poté je dobré začleňovat návštěvy postupně.

Při přemísťování dítěte z přechodné PP do adopce či dlouhodobé péče je ideální, pokud noví rodiče přijedou na dva dny do domácnosti přechodných pěstounů a poté, když se přechodná pěstounka přemístí spolu s dítětem na cca dva dny do nového domova. Postupně předává všechny úkony nové mamince a je v přítomnosti dítěte. Pokud by se zrovna jednalo o období separační krize, je vhodné, aby pěstounka v nové rodině pobývala trochu déle tak, aby si dítě opravdu pozvolna zvyklo a svou vazbu přeneslo.

Tipy a triky pro děti v předřečovém období:

Děti, které ještě neumí využívat řeč svým plným způsobem (kojenec, batole), vnímají a chápou situaci na základě všech svých smyslů. Proto pro přetvoření neznámého na známé je potřeba v přípravě přemýšlet převážně nad smyslovými vjemy – tedy v původním prostředí se rozhlédnout, zaposlouchat, nasát vůni, dotknout se předmětů, vnímat chuť. To vše bychom se poté v adaptační době měli snažit přenést do nového prostředí dítěte. Cílem je udržet úroveň a kvalitu stejných podnětů jako v původním prostředí, i když se to na první pohled nemusí zdát jako nejlepší řešení (např. kovová postýlka místo dřevěné, staré opané povlečení místo nového). Zde je několik tipů, které je vhodné do přípravy na přemístění realizovat. Možná se ať jedněm či druhým pečovatelům zdá zbytečné takto řešit přemístění např. 3 měsíčního kojence, ale opak je pravdou. I u tak malého dítěte je přemístění obrovská zátěž a

stres, jen je to míň vidět. Následující doporučení jsou však vhodná i pro mladší předškoláky, jako podpůrná složka i pro starší děti.

ZRAK:

- Všimněte si, jaká je výzdoba místnosti, kde dítě tráví nejvíce času, zkuste některé prvky přenést do nového prostředí (obrázek, barva, plakát).
- Po prvním setkání dejte k postýlce dítěte fotky nových lidí, aby si zvyklo na jejich obličeje.
- Noste na návštěvu za dítětem stále stejné hračky, aby si na ně zvyklo a v novém domově je pak našlo jako své známé věci.
- V novém domově umístěte obrázky předchozího člověka, k němuž mělo dítě citovou vazbu.
- Vezměte oblíbenou hračku dítěte ze starého umístění do nového.

SLUCH:

- Zaposlouchejte se v místnosti, kde dítě tráví svůj čas, co slyšíte? Hluk? Šumění řeky nebo zpěv ptáků za oknem? Křik starších dětí? Dítě může v novém prostředí znejišťovat jak úplné ticho, tak hluk, a to v závislosti na tom, nač bylo zvyklé dříve. Zkuste podmínky alespoň na čas přenést do nového domova. Pokud dětem vadí ticho, může pomoci puštěné rádio, nebo mluvené slovo.
- Starý i nový pečovatelský tým by měli probrat známé zvuky dítěte, např. poslouchá dítě ukolébavku? Některé CD s hudbou? Rádio stanice, která hraje přechodné písně/v kojeneckém ústavu hraje sestřičkám?
- Pokud dítě má nad postýlkou natahovací hračku s melodií, měla by se stěhovat s dítětem, aby slyšelo před usnutím známou melodii.
- Zjištění zdrobnělých jmen, které původní pečovatelský tým používali a případná jiná oslovení dítěte.

ČICH:

- Zpočátku používat stejná mýdla a dětskou kosmetiku (poradit se s pěstounkou – nechat si vše ukázat, v ústavu, kde kupují velké množství se pokusit získat jejich typ výměnou za jiný).
- Měkké obložení postýlky dítěte by mělo být přemístěno s dítětem, aby cítilo stejný povrch a stejnou vůni.
- Používat stejný prací prášek a aviváž (velmi důležité), v případě ochoty přechodné pěstounky je možné, aby vyprala všechny nové věci na miminko u sebe doma (věci dostanou i pach původního domu).
- Nastříkat parfém nové pečovatelské týmu na kapesník a nechat u dítěte v postýlce po dobu přípravy dítěte na přechod, později u své nové pečovatelské týmu bude klidnější.

CHUŤ:

- Velmi důležitá je stejná značka kojeneckého mléka, stejná značka příkrmů.
- Láhev a dudlík by se neměly měnit (vzít s sebou a původním pečovatelským týmem nahradit novými).
- Nový pečovatelský tým by měl zjistit oblíbená jídla dítěte, co dítě nejí a na co je zvyklé, zpočátku by se jídelníček neměl měnit.
- Doba krmení a jídla by se měla pohybovat stejně jako v předchozím umístění.
- Stejná značka zubní pasty.

HMAT:

- Ideální je vzít lůžkoviny z předchozího umístění do nového, oblíbený ručník, hrneček, kousátka, kartáček na zuby (půjčit, vyměnit).
- Přenos dudlíku dítěte, na který je zvyklé, plus náhradního pro případ ztráty.
- Např. dá se i zajistit přenos postýlky, stejných hraček, lžiček, kterými je dítě krmeno apod.
- Jaké dotykové hry dítě zná - myšička, kovaříček, kolo kolo mlýnské, masáže?
- Používalo dítě baby vak nebo šátek? Jak reagovalo?
- Jak dítě zvládá vodu? Je zvyklé se koupat nebo sprchovat? Voda přes hlavu? Dotyky?
- Jaký typ plenu je používán?

Všeobecné:

- Pokud ústav nebo přechodný pěstoun nechtějí něco přesunout s dítětem, nabídněte za to to stejné, ale nové nebo alespoň požádejte o zapůjčení na 1 měsíc (dá se podepsat smlouva o půjčce a době vrácení).
- Dívalo se dítě na pohádky na DVD? Jaké? Je možné je dostat, sehnat? Jaké má rádo pořady v televizi? Poslech CD?
- Zpívání jakých písniček a hraní jakých her má dítě rádo a je na ně zvyklé?
- Velmi důležité je zaznamenávat události z přechodu do deníku, to jak dítě reagovalo na nové jídlo, na nové podněty, jednou to mohou být důležité vzpomínky podporující identitu dítěte, avšak zároveň pečovatelnům pomáhají porozumět chování dítěte, jeho reakcím, jde o hodný způsob průběžného zhodnocování procesu přemístění.

Na co se ještě ptát bývalých pečovatelnů:

- Denní a noční režim dítěte (čas a způsob uspávání a spánku, čas a způsob jídel a krmení, doby vycházek, způsob oblékání – samo či s pomocí?) Čím podrobnější, tím lepší.
- Jak dítě reaguje při dobré náladě, při špatném dni, co jej rozladí apod.
- Jak dítě zvládá cestování – auto, MHD (bus/tram/metro/vlak), chodí ven/bylo někdy venku? (Může mít různé zvyklosti a strach z nových aktivit.)
- Co má rádo/ nemá rádo.
- Léky, nemoci, alergie, snášení zvířat, zkušenosti se zvířaty
- Tma a reakce na tmu (spí se světýlkem? Bojí se v tunelu?).
- Zda pláče a jak (jak dlouho, jakým způsobem, kdy, co pomáhá).
- Zda dítě plave, setkala se hlubokou vodou.
- Získat od nich veškeré fotky dítěte, veškeré věci, se kterými k přechodné rodině nebo do zařízení přišlo, veškeré věci, které je biologický rodič ochoten dát s sebou.
- Informace o tom, kdy a na jak dlouho je navštívili rodiče, zda něco vlastní od rodičů (pečlivě zapsat a uschovat).

Způsoby poskytnutí informací dětem, které začaly mluvit, předškolákům

Od chvíle, kdy dítě začne vědomě rozumět slovům, je potřeba informace o přemístění sdělovat také verbálně. U dětí do cca 1,5 roku jde spíše o doplněk (nejvíce stejně stále vnímají celým svým tělem), později však verbální vysvětlení nabývá na významu. Nicméně u takto malých dětí je potřeba dbát na formu sdělení tak, aby pro dítě byla srozumitelná a pochopitelná. Proto nezastupitelnou roli má názornost. Zde jsou některé z metod, které má DPD vyzkoušené u dětí od dvou let. Pokud to jde, je lépe, když informace sděluje KP než pečující osoba, jelikož proti němu mohou jít snadněji emoce dítěte (naštvanost, smutek, lítost), neboť emoce k přemístění patří a není dobré je potlačovat.

Maňáskové divadlo – prstoví maňásci

Maňáskové divadlo dítě provází přípravou, přechodem i po přemístění v novém domově. Osvědčili se prstoví maňásci (např. zvířátka, IKEA), kteří jsou dobře přenositelní (kamkoli) a jednoznační (barvou, tvarem). Maňáskové divadlo je možné hrát dítěti ve velmi zkrácené formě už od 1,5 roku, cca od tří let může být podrobnější. Pohádka by se vždy měla dohrát až do konce (i když ji dítě odmítá poslouchat a odchází), je dobré počítat s pauzami, kdy dítě již nevnímá a posléze se k pohádce vrátit. U zcela malých dětí by měla být extrémně názorná, krátká, klidně hrát pouze se jmény lidí a citoslovci. Stačí se omezit na vyjmenování původní rodiny/původní domov, auto, nový domov, kde bude bydlet + nové osoby. Jednoznačné by měly být předěly (jedu autem brm brm, spinkáme chrrr....). Pro cca 2,5 leté dítě může vypadat takto:

Maminka jelen, tatínek lev, měli děti sloníka Honzíka a papouška Evičku. Všichni si spolu žili ve svém domečku (fiktivní nebo udělaný z tvrdých knížek), kde společně jedli, spinkali a hráli si. Mňam mňam, chrrr.. šíí, chrrr šíí... Jednou maminka říká: „pojdte děti, pojedeme na návštěvu k nové tetě!“ (měnit hlas). Nasedli do auta a jeli. Brm brm brm. „Ahoj Honzíčku“, „Honzíčku

to je teta a budeme si tady hrát.“ Vešli do domečku a společně si hráli a snědli svačinku. Teta: „To je postýlka pro tebe“. A pak už byl večer, nasedli do auta a jeli domů. Brm brm brm. A doma šli spinkat do svých postýlek. Chrrr šíí... Chrrr šíí... Ráno nasedla maminka už jen s Honzíkem do auta a jeli k tetě. Brm brm brm. „Ahoj, ahoj“, rádi se viděli. Hráli si, papali, a teta mu ukázala jeho postýlku. Jeli autem domů – brm brm. Kde všichni v domečku spinkali. Chrrr šííí. Ráno maminka sbalila věci a hračky a Honzika, přijela myška a jeli k tetě. Maminka byla smutná, trochu plakala. Hladila Honzika po hlavě. Teta Honzíkovi ukázala jeho novou postýlku a nové hračky. Pak se maminka rozloučila: „Ahoj Honziku, mám tě ráda, teď budeš bydlet u tety a já pojedu domů.“. Pohládila ho po hlavě, dala mu pusku (mlask) a odjela. Honzík byl smutný, ale teta se u něj starala. Honzík spí u tety – chrrr šíí... chrrr šíí a maminka, tatínek a Evička u nich v domečku (chrrr šíí). Pak maminka telefonovala: „Halo haló, má se Honzík dobře?“ A nakonec se odstěhovala daleko (figurky jdou pryč) A Honzík zůstal u tety, která se o něj hezky starala.

Tento příběh jsme využili při přemístění asi 2,5 – 3 letého chlapce, který byl ale na úrovni asi dvou let (nemluvil). Stěhoval se nečekaně od dlouhodobé pěstounky (která jej nezvládala a rozhodla se odstěhovat do zahraničí), přecházel do přechodné PP a zároveň se mu hledala nová pěstounská rodina. Přemístění nebylo nikým očekávané, předběžné opatření se podávalo v pondělí, stěhování malého proběhlo ve čtvrtek. Divadýlko se mu přehrávalo v pondělí, dále v úterý na návštěvě u přechodné pěstounky, ve středu na návštěvě u přechodné pěstounky, ve čtvrtek při přemístění (kdy ukázal ještě ve hře myšce svou novou postýlku, kde bude spinkat), a poté ještě jednou po přemístění. Poprvé se hrála pohádka na dvakrát (kvůli pozornosti). Ač maminka říkala, že tomu nebude rozumět, rozuměl všemu a ke konci říkal „ne, ne.“ V úterý i ve středu bylo problematické pohádku dohrát do konce, Honzík odcházel, odmítal, zacpával si uši, celkově byla rozdělena na cca 4 – 5 kratších celků. Ve čtvrtek pak opět byla rozdělena jen na dvě části. Bylo patrné, že Honzík rozuměl tomu, co se bude dít a adekvátně tomu to odmítal. Nicméně byl připraven na situaci a samotný přechod a především snaha maminky (do té doby pěstounky) maximálně spolupracovat a udělat mu to jednodušší, dobrý vztah pěstounky a přechodné pěstounky, situaci výrazně usnadnil.

Pro malinké děti (1 - 2 roky) je dobré pohádku maximálně zkrátit, omezit jen na znázornění, kde dítě spí, přesunů a nových a mizejících osob (které např. říkají jen „Ahoj“ „ahoj“ a dávají pusku na důkaz, že je mají rádi). U starších dětí je možné přidat podstatné detaily.

Přemístovací kalendář pro malé děti

Přemístovací kalendář, je vhodný pro děti od cca 4 let, někdy až 5 (dle vývojové úrovně dítěte). Přemístovací kalendář vypadá tak, že na velký papír (flipový, balící, nebo min. A2) se nakreslí týdenní nebo u mladších dětí klidně i jen tří denní kalendář. Každý řádek je jeden den. Obsahuje předěly dne – obrázek oběda a obrázek noci (měsíček, hvězdy a postýlka). Pro velmi malé děti se používají fotografie, pro starší stačí jednoduše schematicky nakreslené obrázky. Podstatné je zaznamenat fotkou místo, kde dítě spí a jací jsou tam lidé. Každé políčko v daném dni (dopoledne, odpoledne, večer), kde je jasné, kde se dítě nachází a s jakými lidmi. Např. doma s rodinou. Důležité je zaznamenat návštěvu u „tety.“ Obrázek auta, fotka tety, ale i rodiny. Nicméně večer dítě spí ve své postýlce doma. Poté opět obrázek auta, maminky, tety, třeba dortu a večer spí v novém domě. Poté má obrázky jen v novém domě, s tetou.

Přemístovací kalendář slouží jako pomůcka, jak si s dítětem o změně povídat, jak ho připravovat na to, co přijde. Ideálně, když dítě proces posléze dokáže popsat „jak to bude“ samo. Důležité je nevyhýbat se emocím, které přemístění provázejí, a také zdůrazňovat osobu, která tím dítě provede a bude stále s ním – chodit ho navštěvovat, ptát se atp. (KP, SP). Vhodné je také přemístovací kalendář nafotit (pro případ zničení nebo ztráty – emoce mohou být někdy prudké).

Pohádka

Je dobrý doplňkový prostředek k tomu, aby dítě porozumělo své situaci, tomu, že se muselo přestěhovat a tomu, jak jeho osud může pokračovat dál, nebo i např. emocím, které s tím souvisí. Pohádka může být ze zvířecího světa (jak malému ježečkovi onemocněla maminka a tak musel jít bydlet k veverce), tak z pohádkového světa (jak na děti byl zlý nevlastní tatínek, a tak je víla dovedla ke skřítkovi rodině v lese, která se o děti postarala). Je dobré vyprávět jednu pohádku, kterou si vymyslíme. Často ani není nutné postavy pojmenovávat reálnými jmény, naopak, předškolní dítě už je často schopné se identifikovat i s jinou postavou (navíc přece jen je ten jejich příběh trochu jiný). Po povídání této

pohádky je možné ptát se, zda dítě zná něco podobné, zda prožívá podobné pocity (smutku, zmatení, naštvání) apod.

Přemístění starších dětí

Pokud hovoříme o přemístění staršího dítěte, je myšleno dítě starší 7 let. Nicméně zde je vývojový rozptyl dětí velmi široký. Je nutné tedy k dítěti přistupovat velmi individuálně. Obecně se ukazuje, že k dětem starším 10 let (u některých až 12 let) je možné přistupovat podobně jako k dospělému člověku. Rozumové schopnosti dítěte jsou již rozvinuté, dítě je schopné se orientovat v příčině a následku, a pokud nemá dostatek informací, cítí se zmatené, domýšlí si bílá místa často katastrofickými scénáři, což dítě ještě více znejišťuje. Představit si dítě podobně jako sebe samého nebo některého ze svých blízkých může výrazně pomoci k respektujícímu přístupu k dítěti, jeho dostatečnému informování a aktivního zapojování do celého procesu. U dětí ve věku 7 – 10/12 let toto platí také, nicméně obsah a formu slov je ještě potřeba upravovat tak, aby dítě situaci dobře rozumělo.

Zásady pro zmírnění zátěže z přesunu dítěte/dospívajícího, jsou:

1. **Dítě má dostatek informací.** Dítě především musí nastalé situaci co nejvíce rozumět, znát příčiny přesunu, kdo o tom rozhodl, co mu to přinese (pozitiva i negativa). Nemusí se situací souhlasit, nicméně musí chápat co se děje, proč, kdy a jak. Pokud je to jen trochu možné, je dobré dát dítěti možnost ovlivňovat alespoň některé z dílčích událostí, které s přesunem souvisí (kdy se rozloučí ve škole, mít na výběr z různých dat, kdy se bude stěhovat apod.), rozhodně musí mít možnost se k situaci vyjádřit a jeho názoru je potřeba dát dostatečnou váhu.
2. **Dítě má časový přehled a plán.** Člověk ve stresu přestává mít přehled o tom, co se bude dít a kdy, jak a co se od něj očekává. Pod náporu emocí se často sdělené informace vytěsňují, zapomenou. Proto je dobré vytvořit nějaký přehled toho, kdy se co stane, který dítěti dodá pocit jistoty a určitý řád. Může mít formu například **přemístovacího kalendáře (s formou přiměřenou věku dítěte)**.
3. **Dítě zná místo a lidi, kam se přesunuje (ví, do čeho jde).** Je důležité, aby lidé, kteří se budou o dítě nově starat, přijeli nejprve za dítětem na návštěvu (komplikovanější u ústavů), poté s nimi strávilo pár hodin, klidně i celý den a případně víkend. Tím porozumí tomu, jak noví lidé fungují, budou si moci osahat dopředu nová pravidla a způsob chování. Stejně tak je důležité předtím znát a vidět nové místo: kde bude moje postel? Skříň? Počítač? Jak je to s jídlem? Hygienou? Kdo tam ještě se mnou bude? A další otázky. Pokud se dítě stěhuje do ústavu, je dobré jej párkrát předtím navštívit – poprvé si prohlédnout prostory, podruhé se již více seznamovat s lidmi (dětmi na skupině, jejich vychovatelé), ideální je pokusit se zařídit, aby na všech návštěvách byl jeden a tentýž dospělý a ten také dítě do zařízení přijímal (v průběhu návštěv se však setkává s více lidmi). Ať se dítě stěhuje kamkoli, mělo by místo nejprve dopředu navštívit v doprovodu bezpečné osoby, nebo alespoň mít dostatek fotek, videí apod. Snižuje se tím nervozita z neznáma. Informace o denním režimu, pravidlech nového místa je možné také dítěti sdělit dopředu, aby se mohlo ptát, když je ještě v komfortním prostředí. Starším dětem je vhodné dát je i písemně, společně si prohlédnou webové stránky. Toto je možné uskutečnit i ve zrychleném omezeném režimu během rychlého předběžného opatření (v průběhu dne i půl dne).
4. **Dítě ví, kdy a jak se bude loučit, ví, co si vezme s sebou.** Rozloučení se je velmi podstatná součást celého procesu. Dítě by se na loučení mělo připravovat a mělo by mít možnost rozloučit se s lidmi, se kterými se do té doby stále stýkalo. Vede to k jasnému uzavření jednoho životního období, je provázeno určitými pocity, které k loučení patří. Je dobré dítě na emoce připravit (lítost, stesk, vztek, pláč, ale i společné veselí) a říci, že to k dané situaci patří. Připravit jej na emoce jeho i jeho blízkých lidí. Důležité je neopomenout rozloučení se spolužáky ve škole, s učiteli (dítě by nemělo prchat jen tak), širší rodinou (i pěstounskou), dětmi v ústavu,

rodinnou skupinou v ústavu, kroužkem apod. Je možné udělat pro určité skupiny rozlučkovou oslavu, je hezké předat dítěti upomínkové předměty, nebo mu pro tu příležitost pořídit památníček, kde mu ostatní mohou něco hezkého napsat či namalovat. Dítě by na způsobu loučení mělo participovat, vybrat si příjemný způsob. Není vhodné ho nutit (zvláště pokud se bojí), ale pokud by se mělo tendenci vyhýbat, vést ho alespoň k formálním rozloučením a poskytnout mu při něm oporu. Dítě tím učíme, že ze vztahů se neutíká, ale vědomě a s respektem odchází. Dítě by dopředu mělo přesně vědět, co je jeho a bere si s sebou, kdy bude balit a do čeho. Jak bude vypadat samotný přesun a s kým bude uskutečněn (auto, autobus).

5. **Dítě ví, jak bude v kontaktu se svými blízkými (zachování kontinuity).** Velmi podstatnou otázkou je, co se bude dít po přesunu. Dítě by mělo vědět, jak a jak často bude v kontaktu se svými původními pečovateli. Případně kdo toto může zabezpečit, na koho se může obrátit. Telefonování, zprávy na facebooku, návštěva za týden, návštěvy pravidelně každých..., dopisy apod. Zpočátku (v době adaptace aspoň 2 - 3 měs) není dobré, aby se dítě vracelo do svého původního prostředí (zbytečná lítost, krok vzad), spíše jistotu dodávat kontaktem v novém domově. Důležité je také naplánovat (zvláště u dětí nad 10 let), jak budou moci být v kontaktu se svými starými kamarády.

Doporučený postup přemístění:

1. **Plánovací setkání** - případová konference nebo společné jednání všech zúčastněných stran, kde se přemístění naplánuje. Dítě je součástí celého jednání a je mu dáván prostor pro jeho názor, případně je vtahováno do procesu. Cílem je společné vytvoření časového plánu a harmonogramu s úkoly pro jednotlivé strany.
2. **Dítě se seznamuje s informacemi o novém prostředí a s novými lidmi (ideálně včetně návštěvy)** - dítěti poskytujeme fotky nového místa, nových lidí, maximum informací (jak daleko to je, jak to tam vypadá, funguje, kdo se o něj bude starat, jak je starý, jeho jméno, kam bude chodit do školy, kam k lékaři, co bude mít k dispozici). Ideální je používat fotky (domu, lidí), webové stránky, vnitřní řády ústavu/školy, mapy na internetu. V ideálním případě se jede na místo dopředu podívat a prohlédnout si je, navštívit nové lidi.
3. **Dítě zjišťuje, co si může vzít s sebou, kdy se bude balit, do čeho, kdo mu s tím pomůže. Balí se.** Jak mu dopravit věci, pokud už se z důvodu bezpečnosti nemůže vrátit domů, kdo mu věci (a jaké) zajistí v novém prostředí, nač má nárok. Neopomenout osobní fotky a jiné důležité věci s emočním obsahem. (Pozor! Nebalit věci do velkých igelitových pytlů na odpad – asociace s vyhazovem dítěte).
4. **Loučení a odjezd.** Loučení může být spojeno s oslavou (např. s dlouhodobě plánovaným přemístěním z přechodné PP/ústavu zpět domů nebo do dlouhodobé péče), kde se sejdou všichni zúčastnění, dítě dostane dárečky, vzpomínkové karty (či dopisy), jedná se kraso-smutnou situaci. Ale může jít také o situaci náročnou, nečekanou, s negativní konotací (dítě odchází z biol. rodiny, dítě odchází z PP ať už na vlastní žádost, či z důvodu ochrany). Zde by pak mělo být alespoň možnost formálního rozloučení - podání ruky, slovní rozloučení. Vhodná je jednoznačná asistence dítěti i rodině. V případě náročnosti situace toto může být realizováno i v neutrálním prostředí. Jednoznačně se zde však pojmenuje, kdy se dítě s dotýčnými znovu uvidí, uslyší. Dobré je neopomenout rozloučení se spolužáky ve třídě a kamarády venku. Pokud to není možné učinit dopředu, s dítětem naplánovat, jak to udělat alespoň virtuálně (facebook?).
5. **Seznámení se s novým prostředím** -fungování, pravidla chování ven, na jídlo, usínání, výběr školy, telefonáty, PC, facebook, kontakt s blízkými.
6. **Zajištění nové školy, lékaře** - seznámení se s dotýčnými lidmi, prostředím.
7. **Zajištění návštěvy / kontaktu** (facebook, telefon) **s osobami blízkými.**
8. **Předání kontaktu na osobu, která dítěti poradí, pomůže** (KP, sociální pracovnice – kdy může volat) **Informace, kdy se dozví, na jak dlouho daná změna je** (přehodnocování situace – kdy, za jakých podmínek?).

Vše je nutné přizpůsobit jedinečnosti dané situace.

Případová konference nebo jiné společné jednání

Případová konference (svolává ideálně OSPOD, podnět může dát i doprovázející organizace, případně ji i realizovat) má tu výhodu, že zúčastnění počítají s přítomností dítěte při jednání. Automaticky se tak při jednání volí slova, kterým dítě rozumí, anebo se mu po určitých úsecích jednotlivé kroky vysvětlují. Dítě je také průběžně vyzýváno ke sdělení jeho názoru na jednotlivé skutečnosti, sdělení svých přání. Některé děti se však v přítomnosti tolika dospělých mohou cítit nejistě, proto je dobré, když zde mají „svého“ člověka – průvodce (KP), který je povzbuzuje nebo případně nachází formy, jak se může lépe vyjádřit. Když dítě často odpovídá „nevím“ nebo „mně je to jedno“, může jít o útekovou strategii z náročné situace, anebo znak toho, že je už příliš zmatené (neví přesně, nač má odpovědět atp.). K vyjádření dítěte může pomoci na flip nakreslený plán přemístovacího kalendáře, do kterého schématicky kreslíme a dopisujeme jednotlivé kroky, které se budou dít, přičemž dítě samo může jít napsat, ve kterém okýnku se chce s dětmi ve škole rozloučit, kdy se chce jet podívat na nové místo (zda jednou či dvakrát, pak bude více otevřeno spolupráci), kdy si přeje, aby jej původní pečující osoby kontaktovali po přemístění (zda telefon nebo návštěva, kdo přesně). Přemístovací kalendář je pak dobré překreslit a dát dítěti k stálé dispozici.

Přemístovací kalendář pro starší děti (od 7 let)

Čím starší dítě, tím stačí menší formát přemístovacího kalendáře – u pubertáků může být velmi efektivní použití smartphonu a jeho plánovacích funkcí (je dítěti bližší), anebo např. tabletu. Čím mladší nebo intelektově slabší dítě, tím víc je potřeba, aby obsahoval alespoň schematické obrázky (min. do 10 – 12 let určité). Také počet plánovaných polí je potřeba přizpůsobit rozumovým schopnostem dítěte (mladším dětem plánujeme jen onen stěžejní týden, maximálně 10 dní), starším dětem je možné plánovat v horizontu 14 dní i měsíce. Důležité je mít opět zaznamenán den, kdy dostanou veškeré informace o novém místě a nových lidech a kdo to dítěti přijde sdělit (KP). Den, kdy se pojedou na nové místo podívat (klidně i dvakrát). Pokud je to v plánu, tak i den, kdy noví lidé přijedou za dítětem do jeho současného domova na návštěvu. Den, kdy probíhá soud či jiné rozhodování o něm samotném. Den, kdy se loučí ve škole a s kamarády. Den, kdy se balí a kdo mu s tím pomáhá (můžeme společně udělat seznam), den rozlučky se současnými pečovateli (včetně focení, předání dárků, přání, dopisů) + kdo zde s ním bude. Den odjezdu (jak, s kým, v kolik hodin) a příjezdu do nového prostředí. Dny a způsoby, jak bude v kontaktu s blízkými prvních pár dní po přemístění.

Nespoléhejme na to, že velké děti (15, 16, 17 let) přemístovací kalendář nepotřebují. I my, dospělí, bychom v případě takové velké změny, chtěli mít schematický přehled, co se bude dít. Ten se totiž ani s náročným prožíváním neztratí. Vhodné je také přemístovací kalendář nafotit (pro případ zničení nebo ztráty – emoce mohou být někdy prudké). I když je přemístovací kalendář pro dítě pochopitelný, je dobré se k němu společně vracet a skrze něj se ujišťovat, že dítě samo situaci a dalším událostem rozumí (je schopno to podle něj převyprávět).

Příběhy o jiných dětech

Pro děti od 8 let jsou už vhodnější než pohádky reálné příběhy dětí, se kterými se dané dítě může identifikovat. Stačí dva nebo tři (klidně i s různým koncem, čímž se dá vysvětlit, jak situace může dopadnout, pokud to není zřejmé). Důležité je, aby šlo o děti v podobném věkovém rozmezí (10. leté dítě nezajímá, co se stalo tříletému, ale co se stalo 8. až 14. letému). Také je fajn, když hlavní nositel příběhu je stejného pohlaví. Ideální je, když se jedná o příběhy, které jste vy sami zažili nebo alespoň od kolegy o tom slyšeli. Snadněji se totiž dodají důležité detaily, které dělají příběh zajímavý a živý (může jít o reakce dítěte, nějaké specifikum, které není běžné). NEOPOMĚŇTE velmi dobrou anonymizaci příběhu – rodiny se často znají, aby nedošlo k prozrazení identity (možné zaměnit věk, pohlaví, především pak počet a pohlaví sourozenců, atp.).

Příběh dítěti pomáhá porozumět tomu, co se bude asi dít, porozumět emocím, které to může/i nemusí provázet a připravit se na něj. Zároveň dodává vědomí, že dítě není na světě jediné, které toto řeší, už

se to někomu stalo a zvládnul to.

Terapeutická péče

Přemístění je tak velká změna s tak velkým traumatickým potenciálem, že je nanejvýš žádoucí zajistit dítěti alespoň dočasnou terapeutickou péči (v průběhu a hlavně po přechodu). Může jít o dva či tři měsíce, 5 - 6 sezení (pokud není možné více), kde dítě s bezpečnou osobou může sdílet své strachy, emoce a hledat své zdroje. U přemístění do ústavu je to ještě podstatnější, jelikož zde chybí individuální péče zcela. Zkušenosti ukazují, že pokud terapeutická péče neprobíhá, dítě se se zátěží vyrovnává „po svém,“ tzn. může docházet k výrazně zhoršenému chování, stažení se, zhoršení prospěchu (což sice přemístění provází poměrně běžně, nicméně právě terapeutická péče toto může významně zmírnit).

Webové stránky / fotky / alba / obrázky / mapy

Při poskytování informací dětem a dospívajícím se neomezujeme na čistě slovní projev. Používejme v maximálně možné míře vizuální podporu. Jedná se o webové stránky zařízení (kde jsou fotky, vnitřní řády), připravené fotky nového místa a osob – ideálně např. ve formě malého alba fotek přechodných pěstounů a jejich domova (fotky pokoje musí odpovídat věku dítěte), internetovou mapu, kde zjišťujeme jak daleko je nové místo od původního a přes co se tam jede, fiktivní obrázky apod. To vše pomáhá dítěti si představit nové a přetavit to v alespoň trochu známé.

Velmi krátké přemístění dítěte – 1 den

Může se zdát, že všechny výše uvedené postupy – jak pro malé, tak pro starší děti – je možné realizovat jen v dostatečném časovém rámci. Samozřejmě je ideální, aby si dítě na myšlenku přemístění mohlo zvyknout, přijmout ji a aktivně se zapojit do procesu, když máme k dispozici alespoň 14 dní (a i to je šibeniční čas pro např. svolání případové konference). Nicméně zásady přemístění je reálně dodržet i při rychlém předběžném opatření do 24 h a alespoň částečně také při nečekaném přemístění dítěte, kde o něm rodina neví vůbec. **Zde se pak všechny zásady scvrknou do 3 skutečně podstatných bodů:**

1. **kam jedu,**
2. **jak dlouho tam budu,**
3. **kdy znovu uvidím mámu (blízkého).**

Na všechny tyto odpovědi se dá uspokojivě odpovědět a to, i když první odpověď, která nás napadá, zní „nevím.“ Je však potřebné vcítit se do dítěte a představit si, že my sami jsme v takto náročné situaci a přemýšlet, jaká odpověď by nás uspokojila.

1. **Kam jedu** – je důležité mít k dispozici základní informace, fotografie, webové stránky, ideálně i fotky lidí. Pokud jde o předběžné opatření, kde se na rozhodnutí čeká pár hodin, je možné sednout s dítětem na 1/2h k internetu a společně informace dohledat.
2. **Jak dlouho tam budu** – odpověď „nevím“ nebo „nevím, to závisí na tom, jak si tvá rodina upraví podmínky,“ která je často pravdivá, jelikož sami víc netušíme, je matoucí a znejišťující. Mnohem lépe je odpovědět: „nejsem si jistá, nicméně očekávám minimálně 2 až 3 měsíce, ale klidně to může být i rok. Určitě tam budeš chodit do školy. Závisí to na situaci té a té. **Za dva týdny** (dejte reálný čas!) budu zjišťovat víc a pak za tebou přijedu a řeknu ti více. Za tři měsíce bude probíhat soud, ten to rozhodne a budeme vědět více (můžeš se ho zúčastnit).
3. **Kdy uvidím mámu / blízkého** – opět odpověď „nevím, je extrémně znejišťující. Lépe zní naše vlastní iniciativa. „Pokusím se s ní potkat a naplánovat vaše návštěvy/telefonáty. Pokud se to nepodaří, můžeme zkusit společně za ní zajet, ale to určitě nestihnou dříve než za 2 týdny.“ (Opět dodejte svůj opravdu reálný čas ideálně vynásobený koeficientem vašeho vytížení. Nelze dítěti něco slíbit, a pak to nesplnit.)

Příkladem může být přemístění dívky (12 let), která se po náročném víkendu doma (alkohol v pěstounské rodině) ze školy odmítala vrátit ke svým pěstounům. Situace v rodině byla opravdu náročná, dívky názor byl jednoznačný. V pondělí ráno společně klíčová a sociální pracovníce s dívkou provedli rozhovor o tom, jak situace doma vypadá a posléze SP sepsala

předběžné opatření. Mezi tím KP s dívkou dohodla, jakým způsobem se dostane ke svým věcem, jak se alespoň na dálku rozloučí s pěstouny (měla strach z přímého kontaktu). Zjistili, do jakého domova se bude přemísťovat a jeli se na něj podívat alespoň „z venku, zpoza plotu.“ Poté si během oběda (kam ji KP vzala) povídali o tom, jak to funguje v DD, o tom, co dívka může čekat, že do DD s ní KP půjde společně a počká, až se tam zabydlí, kdy se jí KP opět ozve, vysvětlení, co je terapie a k čemu jí může být dobrá. Otevřely i otázku kontaktu s pěstouny. Dívka tak během 3 hodin byla rámcově připravená na velkou změnu.

Při prudkém přemístění/odebrání dětí je možné děti nejprve dovézt někam do neutrálního prostředí (kancelář, cukrárna), kde dítě můžeme stabilizovat (pomáhá teplý nápoj, cukr/čokoláda, teplo – deka), kde jim posléze povíme všechny informace, které potřebují vědět, a dáme jim prostor na dotazy.

12. Příprava rodiny na přijetí dítěte

Přijetí dítěte do pěstounské rodiny je pro všechny zúčastněné velká událost. Velmi mnoho pozornosti je po právu věnováno přípravě samotného dítěte na přesun, nicméně je nutné nepodcenit samotnou přípravu celé rodiny a jejího blízkého okolí, na změnu, která má přijít. Ať již je do rodiny přijímáno dítě první nebo již několikáté, je nutné tuto přípravu nepodcenit a cíleně se na ni při práci s rodinou zaměřit. Vždy je nutné samostatně se koncentrovat na přípravu na změnu u:

- každého z pěstounů,
- biologických dětí pěstounů a pěstounských dětí vyrůstajících v rodině,
- prarodičů a blízkých příbuzných, rodinných přátel.

Příprava pěstounů

Dalo by se očekávat, že pěstouni jsou z vyjmenovaných skupin na nově příchozí dítě nejvíce připraveni, jelikož se jedná o jejich rozhodnutí, již dlouhý čas k němu podnikají množství kroků, mají vše promyšlené a na dítě se těší. Nicméně i tak je vhodné se s pěstouny nad tímto krokem pozastavit a probrat následující body:

- Kdo bude s dítětem doma (pokud je mladšího věku), zda mají naplánováno, jak bude rodina ekonomicky zajištěna, poskytnout informace o všech dávkách (odměna, rodičovský příspěvek)?
- Jak budou vypadat první dny po přijetí dítěte - kdo všechno bude doma, co se dá očekávat od dítěte, upozornit na omezení návštěv, velmi postupně zapojování nových prostor a osob pro dítě?
- Může nastat pocit izolace pro pěstouna, který zůstává s dítětem doma.
- Jak přijetí dítěte pozmění jejich čas na sebe samé - vědět, že zpočátku to může být náročné, umět si naplánovat v nějaké dohledné době možnost strávit čas pouze spolu jako partneři (až bude babička trošku sžitá s novým dítětem například)?
- Kdo a kdy se bude individuálně věnovat dětem, které v rodině již byly před tím?
- Co by se mohlo stát nejhoršího?
- Co by pěstounům pomohlo v takovou chvíli?

Příprava dětí

Děti, ať už biologické, tak i přijaté, by měly být do procesu rozhodování se o přijetí nového sourozence zapojeny už od samého počátku procesu. Rozhodně by měly znát důvody, proč se pěstouni rozhodli přijmout dítě do rodiny. Důležité je, aby se s nimi otevřeně hovořilo o tom, že to také nemusí být lehké – dělit se o hračky, o pozornost rodičů, ale i to, že se pravděpodobně změní režim rodiny. Stále by měly být ujišťovány o lásce, kterou k nim rodiče mají a jejich pozici, zde však není pravda, že je neměnná. Dále by s nimi – adekvátně jejich věku mělo být probráno:

- Jak bude vypadat postupné přemísťování dítěte?
- Jak budou vypadat první dny s dítětem doma?
- Jak se změní asi režim rodiny? Co bude dítě potřebovat navíc?
- Jak to asi bude vypadat z dlouhodobého hlediska?
- Jaké vztahy mohu mít s novým dítětem (může to být náročné, mohou se i hádat, mohou si i hrát – je to na nich, ale taky na tom dítěti, dá se počítat s tím, že z DD nebude umět mít s ostatními dětmi hezké vztahy, když to bude naopak, bude to o to lepší)?
- Jak se změní moje pozice v rodině? Co to pro mne znamená? (Jsem stále nejstarší? /nejmladší? Ne? Kdo tedy v rodině budu?)
- Co když se mi zasteskne po tom, jak to bylo předtím?
- Kdy budu moci být s mámou nebo s tátou jenom já sám?

Dále je důležité uvědomit si rozdíl mezi biologickými dětmi a dětmi přijatými. Jaký rozdíl mezi jejich vnímáním příchodního dítěte může být? Jaké mohou být rozdíly v jejich reakci?

Forma přípravy dětí musí odpovídat jejich věku a porozumění. U malých dětí se může vyprávět pohádka, hrát loutkové divadlo. Se školními dětmi je možné hrát hru na otázky a odpovědi – např. Člověče, nezlob se, kde bude zakomponováno losování otázek (když někdo někoho vykopne, někdo dorazí panáčkem do domečku, když někdo nasadí nového panáčka do hry) a zároveň společné odpovídání na tyto otázky (mělo by být s rodiči předpřipraveno). Takovou hru je možné s dětmi hrát i po nějaké době po příchodu dítěte, s otázkami týkající se adaptace všech na novou situaci. S dospívajícími je vhodné vést dopředu docela vážný a partnerský rozhovor, kde je vhodné otevřeně hovořit o všech kritických bodech. Ve všech případech je možno pracovat s nástěnným kalendářem (více popsán v kapitole o přemístění starších dětí).

I když budou děti dopředu připravené, nedá se počítat s tím, že si danou situaci budou umět představit. Proto je dobré vědět, že dříve či později v době adaptace se **může objevit a pravděpodobně se objeví některé tyto projevy:**

- zlobení dětí,
- zvýšená mazlivost a potřeba pozornosti od dětí,
- jakýkoliv projev regrese dětí,
- uzavřenost a stranění se některého z dětí,
- šarvátky dětí mezi sebou, boj o pozici v rodině, naschvály,
- manipulace ze strany přijatého dítěte (po určité době chce být jen ono na výsluní pozornosti rodiče) a naschvály vůči ostatním dětem v rodině.

Velmi se osvědčuje, pokud si pěstouni naplánují čas, kdy se dětem každý z nich věnuje individuálně (alespoň chvíli) – např. každému zazpívat písničku před usnutím, doprovázení konkrétního dítěte na kroužek a udělání si z toho „hezké společné chvíle“, poslat část dětí ven jen s tatínkem/maminkou apod.

Příprava příbuzných

Širší rodina pěstounů je velmi důležitá součást, kterou není dobré opomínat. To, co si pěstouni promýšlejí celé měsíce a možná i roky, najednou prarodiče a švagrové musí „schroustat“ v poměrně velmi krátkém čase. Nemají tolik informací, jako již získali pěstouni, potýkají se s množstvím obav. Při všech schůzkách s pěstouny před přijetím dítěte je nutné se aktivně ptát, jak je připravena širší rodina, jak jejich rozhodnutí nesou, kde by mohl být potenciální problém. Širší rodina, zvláště pak prarodiče a sourozenci, jsou pro pěstouny velmi důležité osoby, které jim většinou poskytují širší zázemí, kontinuální ukotvení, řadu vztahů, které přináší stabilitu a především jde také o primární pomocnou síť. Proto je důležité, aby měli dostatek informací, viděli, že je pěstouni považují za důležité a jejich názor zvažují (nemusí se podle něj rozhodovat). Často bývá velký problém v případě, kdy jde o přijetí dítěte romského etnika, přičemž rodina s tím nesouhlasí. To je pak potřeba více času a prostoru.

Dobré je vést pěstouny tímto směrem:

- Jak často a jak hodně mluvíte o budoucím dítěti s vaší rodinou?
- Jak se na to rodina tváří? Kdo s tím má problém? Kdo se těší? (S kým budou moci sdílet?) Mají z něčeho strach?
- Kolik toho širší rodina ví o projevech deprivace? Kolik by o tom komu chtěli pěstouni říci?
- Otevřeli už otázku toho, jaký vztah by příbuzní k dítěti chtěli mít? Jak by chtěli být oslovení? (babičko, teto? Nebo naopak spíše jméno?)
- Jak budou řešeny dárky? – Vánoce, svátky, narozeniny? Co od příbuzných očekávají pěstouni a co si myslí, že je pro ně akceptovatelné?
- Jak to bude s hlídáním dětí? Koho budou prarodiče hlídat? Jak často? Jen vaše biologické děti nebo i občas děti přijaté? Mají v tom dotyčné osoby jasno?
- Otázka návštěv po přijetí dítěte: proč nebudete chvíli jezdit na návštěvy a návštěvy přijímat.

- Jak to budete kompenzovat? Najdete si čas občas rodině alespoň zatelefonovat?
- Co by širší rodina potřebovala? Co byste od ní potřebovali vy? Je reálné si to navzájem sdělit?

Rodinní přátelé

Rodinní přátelé jsou pro pěstouny stejně důležití jako rodina. Jsou zdrojem odpočinku, pomoci, sdílení, společné radosti, ale také osobní a rodinné kontinuity. Proto je vhodné v přípravě neopomíjet také je a společně s pěstouny si odpovědět na otázky:

- Kdo jsou přesně pro nás nejdůležitější přátelé?
- Kolik toho vědí o našem záměru přijmout dítě?
- Jak moc tuší, že to po přijetí dítěte bude náročné?
- Jak často se stýkáte? Ví, že po přijetí dítěte je doba adaptace a návštěvy by měly být omezené? Rozumí tomu proč?
- Jaký mají názor na váš záměr přijmout dítě? Mají z něčeho strach?
- Jste domluveni, jak bude váš kontakt probíhat po přijetí dítěte?
- Jste schopni si občas naplánovat nějaký večer jen se svými přáteli (třeba jen jednou v roce)?

13. Zahájení školní docházky dítěte

Zahájení školní docházky dítěte je velká událost v každé rodině, pěstounskou rodinu nevyjímaje. Pěstounská rodina se však může ve zvýšené míře než ostatní rodiny potýkat s množstvím adaptačních a jiných problémů, a to především z důvodu mnohých specifík dítěte (ADHD, snížená pozornost, potřeba upoutávat pozornost, zvýšená citlivost dítěte, deprivanční projevy apod.) Kromě jiného si na prvním stupni začne dítě více uvědomovat, že jeho rodina je jiná, a to nejen z běžného života, ale také z probíraných témat, zvláště v prvouce, která se dotýká rodinného života, rodokmenu apod.

Je důležité rodinu na předpokládané problémy předem připravit a navrhnout pěstounům preventivní a podpůrná opatření. Zvláště výhodné je, pokud se podaří navštívit budoucího třídního učitele dítěte ještě dříve, než začne nový školní rok (o prázdninách nebo před nimi) a vysvětlit jí životní specifika dítěte, popsat, jak reaguje, co přesně potřebuje, dohodnout se s ní, jak pracovat s citlivými údaji. Velmi přínosné také je, když se podaří dohodnout besedu s dětmi v dané třídě, kterou mohou vést buď samotní pěstouni, nebo někdo z naší organizace. Cílem je s dětmi zábavnou formou probrat, jak mohou vypadat různé rodiny, proč se děti ocitají v jiné rodině nebo v dětském domově, jak to tam vypadá apod. Případně toto téma může vnést do výuky sám třídní učitel, které poskytneme materiály. Taková beseda se může uskutečnit v době, kdy je dané téma probíráno, anebo na začátku školního roku, kdy jde o představování jednotlivých dětí a jejich rodin. K tomu je možné využít i autorský film: „Můj kamarád Arfík.“

Vhodné také je naplánovat s rodinou a učitelkou způsob komunikace (telefon, email, pouze deníček), aby se předešlo komunikačním šumům a napomohlo adaptaci dítěte. Vhodné je předat třídnímu učiteli i kontakt na nás, kdyby se něco závažného dělo. Po nástupu dítěte do školy je žádoucí s pěstouny probrat obvyklý denní režim dítěte, to jak se mu daří plnit úkoly, zda vnímají v něčem problémy apod.

14. Útěk dítěte z domova

Útěk dítěte je velmi náročná až krizová životní událost a mnoho z dlouhodobých pěstounů s ní má osobní zkušenost. Zvláště první útky jsou pro pěstouny velmi stresující, provázené emocemi, především pak strachem o dítě, pocity lítosti, vzteku, ale také selhání. Mnohdy si nejsou jistí, co přesně mají dělat. Každý útěk dítěte je individuální záležitost a doporučení, které dáváme pěstounům v takové situaci, se velmi odvíjí od konkrétního dítěte (věk, motiv, dřívější zkušenost, hendikep). Zde je výčet doporučených kroků v případě útěku:

- Snaha uklidnit pěstouny, ujistit je, že jim nyní pomůžeme (sami zkusit kontaktovat dítě, zjistit informace o krizových linkách, ZDVOP apod.) – poté pěstounům volat výsledky a nové nápady.
- Zjistit základní informace o útěku dítěte.
- Pokud se jedná o dítě do 15 let věku nebo s mentálním hendikepem, doporučíme hlásit Policii - 158 útěk dítěte, pokud se nevrátí do 20 h. V případě podezření, že nejde o útěk, ale o ztracení se, upozorníme policii co možná nejdříve.
- Pokud se jedná o dítě nad 15 let, doporučujeme nahlásit pohřešování dítěte, nejpozději druhý den ráno (ale je možné i dříve, pokud je zřejmé, že se dítě nevrátí).
- Pokud je jasné, kde se dítě nachází nebo pokud komunikuje (telefonem), je možné nejprve zkusit jej přesvědčit (pěstouni, KP) k neutrálnímu dialogu.
- Doporučit pěstounům, aby dítěti poslali zprávu (sms, facebook) – měla by být autentická, uklidňující (o tom, že je mají rádi, ať se vrátí, že mají o ně strach, že zkusí společně hledat řešení apod.).
- KP by měl zkusit navázat kontakt s dítětem (hovor, sms, facebook).
- Zaslat dítěti kontakty na linky a centra, které mu mohou pomoci (linka bezpečí, krizové centrum apod.).
- Poté, co je útěk nahlášen na policii, informovat OSPOD dítěte.
- Zkusit obvolat krizová centra, ZDVOP – zda by zde dítě mohlo nocovat (poslat informaci dítěti).
- Ujistit pěstouny, že to není jejich chyba, že je nesoudíte, mít pochopení pro jejich emoce, zeptat se, co pro ně můžeme udělat.
- V případě déle trvajícího útěku doporučit pěstounům, aby dítěti stále posílali zprávy (např. každý den) s autentickými informacemi (že na něj myslí, co se událo v rodině, že se jim o nich zdálo apod.), a to přesto, že dítě nebude odpovídat.

Ne všechny tyto kroky jsou vhodné pro všechny děti a především pěstouny. Zvláště u pěstounů, kde útěk jejich dítěte není první, případně se jedná o vyvrcholení dlouhodobých vážných problémů dítěte, může jít o tzv. poslední kapku. U frustrovaných pěstounů tak může více převládat pocit vzteku a naštvání nad strachem, můžou být velmi demotivovaní cokoliv pro dítě dělat, nebo také chtít, aby se už dítě nevracelo, že zkusili všechno, co šlo, neustále mu dávali šance, a naopak dítě se chovalo stále hůř a hůř. V tomto případě je potřeba pracovat zvláště s rodinou (akceptovat jejich pocity, a to že na ně mají plné právo, dopřát jim odpočinek i ventil emocí, domluvit se s nimi, že se s dítětem pokusíte kontaktovat sami apod.) a zvláště s dítětem (zkusit mu psát sms, kontakty na místa, kde může bydlet, hledat pomoc, apod.). Tato situace je velmi složitá a vždy je nutné ji řešit v průběhu konzultací v rámci intervize a supervize.

15. Zletilost dítěte a ukončení PP

V případě, kdy se blíží zletilost dítěte, je vhodné se už 2 - 3 roky před tím zaměřit na témata s tím spojená a samotnou přípravu postupně zintenzivňovat. KP témata diskutuje jak s pěstouny, tak s dítětem - co bude tomuto zásadnímu momentu předcházet, co se poté změní, co od koho kdo očekává apod. KP může vycházet například z textu Tři kroky k samostatnému životu - průvodce sociální prací a komunikací s dospívajícím dítětem v náhradní rodinné péči z roku 2016.

Situace bude jiná u dítěte, které neukončilo studium, u dítěte, které již ukončilo přípravu na povolání, u dítěte, které vzhledem ke svému hendikepu má být umístěno v ústavu, u dítěte, které má značné problémy se zvládnutím společenských a rodinných pravidel. Tomu je potřeba plánování změny uzpůsobit. Jednoznačné je však to, že od dosažení zletilosti je společné soužití dobrovolné jak ze strany rodiny, tak ze strany dítěte (pokud není nebo nemá být omezeno v právních úkonech). Toto je potřeba jednoznačně pojmenovat. Pokud mladý dospělý zůstává v domácnosti rodiny, nemusí se změnit až tak mnoho (nastavení nových pravidel, financování). Pokud však mladý dospělý z domácnosti odchází (záměrně zde není použit pojem „odchází z rodiny“), je nutné zahájit intenzivní přípravy a provázení napomáhající osamostatnění dítěte (může se jednat o pomoc s vyhledáním bydlení, práce, psychologickou podporu a jiné). Navzdory tomu, že naše povinná péče končí dosažením plnoletosti dítěte, je naším pravidlem, že nabízíme rodině a mladému dospělému nezávazné poradenství také v následujícím půl roce. Všichni zúčastnění jsou zároveň upozorněni, že v případě potřeby se mohou na naši organizaci obrátit i kdykoli jindy (my poté zvážíme naše možnosti, zda je v našich silách pomoci, či nikoli).

Jakmile dítě v PP dosáhne 18 let, musí být jako mladý dospělý informován o tom, že:

1. Může požádat o nahlédnutí do spisu vedeném na OSPOD podle jeho trvalého bydliště. Z tohoto spisu si může vytvářet kopie. Pozor, každý úřad má svou archivační dobu (dobu, po které bude spis uchován), než bude skartován. KP mu proto sdělí **adresu OSPOD**, kam se může obrátit pro nahlédnutí do spisu, a dále mu a jakým způsobem o to může požádat, jaká je doba archivace spisu na úřadě.
2. Má právo nahlížet do dokumentace soudní tzn. do dokumentace, kterou vedl soud při nařízení ústavní výchovy, rozhodnutí o PP apod. Zde je také možné požít si kopie a také běžít archivační lhůta. Lhůtu o délce archivace je možné získat na adrese příslušného soudu.
3. Mladý dospělý by měl znát (z paměti) jméno a příjmení obou biologických rodičů. Musí jednoznačně rozumět tomu, že ve všech oficiálních situacích a příležitostech nemůže udávat jména pěstounů. Zvláště v anamnéze u lékařů, při vyřizování dokladů apod.
4. Mladý dospělý musí rozumět tomu, že po právní stránce je najednou jeho vztah mezi ním a pěstouny zcela totožný, jako mezi ním a jakýmkoliv cizím člověkem. Nicméně emoční vztah – to, že se mají rádi, mají společnou historii – je závislý (tak jako např. u přátelství) jen čistě na jejich vzájemném rozhodnutí a přání.
5. Pokud se mladý dospělý nadále soustavně připravuje na výkon povolání/studuje a bydlí ve společné domácnosti s jeho bývalými pěstouny, pak má nárok na příspěvek na potřeby dítěte a bývalí pěstouni na odměnu pěstouna. Toto platí až do 26. let věku mladého dospělého. Odbor dávek si dotyčného a jeho bývalé pěstouny většinou zve sám na schůzku, kde se toto vyřeší (je možné tam však také zatelefonovat).
6. To, jakým způsobem se naloží s příspěvkem na potřeby dítěte (a jakým způsobem se mladý dospělý bude podílet na finančním chodu společné domácnosti) je tvořeno dohodou mezi mladým dospělým a bývalými pěstouny. V praxi bývají tyto možnosti a jejich kombinace:
 - Mladý dospělý na sociálním úřadě dá souhlas k posílání příspěvku na účet bývalých pěstounů. Ti mu posléze hradí všechny potřeby podobně jako v době před jeho 18 narozeninami, přičemž spolu mají dohodu, kolik prostředků bude mít pro svou osobní potřebu
 - Mladý dospělý si založí svůj vlastní účet, kde mu příspěvek na potřeby dítěte bude docházet a z něj/trvalou platbou nebo i hotově pravidelně přispívá na provoz

domácnosti částkou, kterou s bývalými pěstouny dohodli.

7. Na příspěvek při ukončení PP má nárok mladý dospělý v době, kdy nabyl zletilosti a současně ke dni zániku nároku na příspěvek na potřeby dítěte. Příspěvek je vyplácen jednorázově a každé osobě náleží jen jednou. Požádat o jeho vyplacení lze do 1 roku od vzniku nároku na tento příspěvek.
8. Sdělit způsob, jak se obrátit pro poradenství na DPD – kontakt na pracovníka.
9. Sdělit informace o organizacích, které podporují mladé dospělé v době jejich osamostatnění - Centrum Don Bosco, Projekt Začni správně atp., a na návazné služby, např. Domy na půli cesty, služba sociální rehabilitace aj.